

KOD 632

تريبون ۶

زمستان ۲۰۰۱ قيش

TRIBUN 6, Q1 ي ۲۰۰۱

KOD: TR632

تريبون ۶، زمستان ۲۰۰۱

مين ايلدن بري تورك سۆزلري

محمود كاشغرى

اسماعيل هادى

قايناق:

وارليق درگيسى باهار ۱۳۷۵

وارليق درگيسى ياي ۱۳۷۵

وارليق درگيسى پاييز ۱۳۷۵

۹۲۴ ايل بوندان اۇنجه (۴۵۱ ه. م. ۱۰۷۲ م.) كاشغرى محمود «ديوان لغات الترك» ادلى قاموسونو قلمه آلميشدى. آتاسى *بارسيتقان* شھرىندن اولان، «دوغو توركستان» (بو گونكو چين اۆلكهسى نين «سين كيانگ» ايالتى) نين وقتيله مركزى اولان «بالا ساغون» و كاشغرى شھرلىرىندە ھابئله او گونون اسلام خلافت مركزى اولان باغداد دا تحصيل آلميش محمود، ھم عرب ھم تورك ديلىلىرى ايله درين تانيش ايكن ، بوتون تورك ائل - اوبالارىنى گزيب، آغيزلارداكى سۆزلرى گوجلۇ ذهنى داغار جيغينا دولدوردو قدان سونرا اونلارى الك - قلبير انديب، عرب نحوى ايله توتوشدور اراق اۆلمز اثرى، نوعى يۇندن ايلك ديلچيلىك، انسانشناسلىق، فولكلوريك خزينهسى اولان «ديوان لغات الترك» (ديوانى) ياراتميشدير. او

توركلرين ياليز دىلى دئىلل، فرهنگى، فولكلورى، دىلورى، آغى لارى و ياشايش طرزلى... ايله ده درين تانيش اولدوغو اوچون كتابىندا بونالارى سرگيله ميشدير. بوندان علاوه توركلرين ۲۲ ائلىنىن ياشادىقلارى يئرلرينين جغرافى خرىطه سىنى ده چكىمشدى.

عرب و اسلام دونياسىنا تورك ائلى و دىلىنى تانتماق و توركجه نى اؤيرتمك اوچون يازىلمىش بوتاسىز قاموس، قىرامئر باخىمىندان بوگونون يئنى دىلچىلىك و يئنى قىرامئر يازما شيوه سى (نىعام چامسكى نىن مکتبى) ايله ياناشى گئدير، چىگىن - چىگىنه دورور. چونكى ديوان اؤنجه دن اورتايا اتىلمىش قىرامئر اؤلچولرى و دستورلار يندان چوخ، خلقىن دىلى و سؤيله نىش لرينه دايانير، هر بير سؤز ايشلنديگى سؤيلم و آغيزدا سؤيلنديگى جمله و دئىملرين اؤرنكلريله ياناشى گلير.

بىز بوردا اوچ - دؤرد سطرده تورك دىلىنى بو بويوك خزينه سىنىن بوتون يۇنلرينى آراشديرىب، گؤستره بىلمرىك. ذاتاً بئله بير آماجىمىز دا يوخدور. بوناگؤره كاشغىلى نىن اثرى ايله تانيش اولماغى بوباره ده يازىلمىش باشقا يازى و كتابلارا بوراخاراق، اؤزك هدىمىز اولان، ديوانداكى بير گزىشمه يه باشلايىرىق. بونون اوچون ديوانى اوچ جىلىدده عربجه دن توركجه يه چئويرىب، اونا الفبا ترتيبى ايله «ديزىن» (دوزون) حاضىرلايان رحمتلىك بسىم آتالاين «ديوان لغات الترك ديزىنى» (آنكارا - ۱۹۷۲) اثرىنى اله آلاراق، كاشغىلى نىن درين خزينه سىنه باش ووروب، اورداكى اينجىلىرى بوگونكى دىلمىزده يايغىن اولان سؤزلر ايله توتوشدوروروق. امما اؤنجه بير نئجه توضىح:

۱- بوندان قاباق دوكتور حمىد نطقى بگ وارلىغىن اؤتن سايى لارنىن بىرىنده بونا تاي بىر ايش گؤرموشدو. بورادا او بويوك بىلگىندن - حفظه الله! - بو ايشده اؤنجه لىك حقى اولدوغو اوچون تشكوروموزو بىلدىرىب، سايقى لارىمىزى ديله گتيرىرىك.

۲- كاشغىلى و اونون ديوانى ايله آرتىق تانيش اولماق اوچون، فارسجا يازىلمىش كتاب لاردان آشاغىداكىلارا باش وورماق اولار:

دکتر جواد ہیئت: تاریخ زبان و لہجہ های ترکی - تهران، نشر نو ۱۳۶۵، ص ۵۵.

رحیم رئیس‌نیا: کور اوغلو در افسانہ و تاریخ - تبریز، انتشارات نیما ۱۳۶۶ (بخش یادداشت‌ها، ص ۴۶۸).

۳- کاشغرلی نین یوردو «بالاساغون» سؤزو، بیلیم ندن، بیزیم «بیلہ سوار» شہرینی منیم یادیمما سالیر! بونلارین بنزرلیگی وارمی؟ اساسا «سووار» اسگی بیر تورک ائللین آدی دیر، «فیل» مینمک ایلہ هئچ بیر ایلگیسی یوخدور کی اوندان «پیلہ سوار» آدی دوزلمیش اول! بیلیرسیز موغاندا دوه بولدور آما «فیل / پیل» موغاندا دئییل، هیندوستاندا اولور! (یازیق بو آد دگیشنلر بیر یئر آدینی دگیشمک اوچون چوخ گوجنمیش اولمالیدیرلار) ائله جہ ده «باریسقان» دقیقا بیزیم «واریزقان» (اھر بؤلگه سینده بیرقصبه آدی، همده میانایا یاخین بیر کند آدی) دئمکدیر. (آشاغیدا اشاره ائده جگیک کی «و» × «ب» اولور. باریسقان × واریسقان - وارزیغان). نئجه کی دوغو تورکوستانداکی اورومغی / اورومچی، بیزیم «اورومی» (ارومیه) شہری، اورداکی «بئشگک» بیزیم «بئشک» (اھر - وارزیغان آرا بیر کند آدی) سؤزلریله عینی دیر. بورادا تشدید بیر حرف (گ) نین دوشمه نشانی دیر.

و آشاغیدا گلہ جک سؤزلرین دگیشمه لریله تانیش اولماق اوچون ده اؤنجه نئچه دیل قایداسی ایلہ تانیش اولماق گرکیر:

۱- اسکیدن بری ت × د حرفی ایلہ دگیشیلیمکده دیر: تاش × داش، داشکند × تاشکند، دوشمک × توشمک، تیکان × دیکن...

۲- م × ب ایلہ دگیشیلہ بیلیر. (باغبان × باغمان، بیشه × مئشه و...) تورکیه ده داها یاغین دیر: من × بن، مینمک × بینمک و...

۳۔ ایلک ہیجادا (باشلانغیجدا) ا × ہ • حرفینہ چئوریلہ بیلر: آچا × ہاچا، اورکومک × ہورکومک، اؤروش (ہندہور، حوالی) × ہؤروش، اؤرمک × ہؤرمک و... دیوانین اؤزونده: آتا × ہاتا، آنا × ہانا، و...

۴۔ اورتا تورکجہدہ کی داماق سس سیزی اولان «ق - گ» حرفلری، مختلف «اک» لردہ (پسوندلردہ) بوگون سورتولوب، گتتمیش و یا گتتمکدہ دیر: سؤگوت × سؤیود، سورقوجو × سوروجو، آشقینماق × آشینماق، امگک × امک، چالیشقان × چالیشان، و... (سون مثالدا - «قان» اکی مبالغہ معناسی نی افادہ ائدہرک ہلہدہ ایشلک دیر).

۵۔ ب × و حرفینہ چئوریلیر و بالعکس. بوگونکو مثال لاردان: وفا × بافا، وفات × بافات، وبال × بابال، و... مبال × ماوال، باغبان × باغوان و...

۶۔ اسکی تورکجہ اورتا تورکجہیہ دؤنرکن بعضی لہجہ لردہ کلمہ اورتاسینداکی «ز» حرفی «ی» اولموشدو: آزاق × آیاق، سئزرک × سئیرک، و...

۷۔ بوگون آذری تورکجہ سیندہ بعضاً بیر حرف دوشمہ سی نشانی دیر: اولسون × اوسسون، قیسقا × قیسسا، باشقاق × باشاق و...

۸۔ اسگی و اورتا تورکجہدہ کی «نون غنہ» (عینگ - اینق ing) فرقی بوگون دئمک اولار بوتون دوشموشدو. بونونلا بئلہ، ہلہدہ بعضی لہجہ و بعضی کلمہ لردہ اونون اؤزو و یا ایزی قالیر: بانق (فارسجا: بانگ) بوگون بان (خوروز سسی، بانلاماق و...) اولموشسادا بانقیرماق × باغیرماق سؤزونده ing ایزی دورور. ائلہجہ دہ کؤنگول × گؤنول / گؤگول / گؤیول / کؤنول (کؤنول ایسہ، گئچی × کئچی دہ اولدوغو کیمی، ک × گ چئوریلہ سی دیر) و... گئنہ دہ مثال اولاراق بیزدہ کی یون (قویون یونو) اؤن (قارشسی، اوز بہ اوز) بنزہ مک، گئن... سؤزلری ساوہ یؤرہ سیندہ: یونگ (بیزدہ «یونگول» سؤزونہ دقت!) اؤنگ، بنزہ مک، گئنگ... اولور. خوراسان، قاشقای تورکلریندہ ایسہ، نون غنہ فعل اکلریندہ واردیر (آلدیق آلدینق) آشاغیداکی گلہجک اؤرنکلردہ ہارادا (نغ) یازمیشیق نون غنہیہ اشارہ دیر.

۹- بعضاً سسلى ايله باشلانان سۆزلره بير «ى» سس سىزى آرتىلىر. بودا ديواندا يايغىن دىر، لهجه فرقىنه دلالت دىر. بوگونكو سۆزلردن نمونه وئرسك: انمك × يئمك، اييد (قهرمان) × يييد، ائو × يئو، آلو × يالوو، ايرمى × ييرمى و... آذرى: ايل، اپريمك، ايلان و... توركيه: ييل، ييراماق، ييلان، ييلدريم و...

۱۰- باشلانغىچدا گىردە (يووارلاق) سس لرين دوز سسه دگيشيلمەسى گۆزه دگير و بالعكس. بوز(دونموش سو) × بيز، بوغ × بيغ، بوغدا × بيغدا، پولەمك × پيلەمك، پوا × پيل، اون (سس) × اين(اينلەمك، اينىلتى) سودوك × سيديك و... ديوانداكى سۆزلىرى بوگونكى سۆزلر ايله توتوشدوراركن بونو دا گۆزدن قاچيرماماق گركدىر.

بونودا سۆيله مك گركدىركى بودگيشيك ليكلر، كاشغىرلى دۇرونده ده ايندىكى كىمى لهجه (آغيز)اختلافيندان تۇرنمىش دىر. مثال اوچون، جاغاتاي توركجه سينده كى «ذ» (عربى) اوغوز لهجه سينده «ى» سووار، قىچاق لهجه سينده «ز» اولموشدو.

بورادا آرتىق تۇضىح وئرمكدن واز كئچىب، اصل مطلبه باشلايىرىق و ديوانداكى بير سىرا سۆزلىرى بوگونكى آذرى توركجه سينده كى سۆزلىرىمىز ايله توتوشدوروروق. بو آچىدان ديوانين سۆزلىرىنى اوچ دسته يه بۆلمك اولار:

الف: ديواندا يئر آلان، بوگونكو دىللمىزدن سىلنمىش سۆزلر. بونلار يا اول باشدان هئچ دىللمىز، آذرى توركجه سينه گىرمەمىش، باشقا لهجه لردە ياشامىش دىرلار. نئجه كاشغىرلى نين اۆز دۇورونده ده بعضى ديواندا كى سۆزلر بىزىم كئچمىش اوغوز لهجه سى ايله علاقه سى اولمامىشدى. بعضىلرى ايسه دىللمىزده كئچمىش ده وار ايكن بوگون تامىله سىلنمىش دىر. بىز بورادا بونلاردان واز كئچىرىك.

ب: بعضى ديوانداكى سۆزلر اولدوغو كىمى، يا آزاجىق فرقلى اولاراق، دىللمىزده دورور. بو قىسم سۆزلره ده بورادا ائله تۇخونما ياجاغىق. دئمىرم، بو تۇخونمادا اۆزل بير فايدا گۆرك. اوندا اشارت ائديب سووشا جاغىق.

ج: بعضى سۆزلر ديواندا وار ايكن بوگون يا آزاراق قالميش، چوخ ايشلك اولمادا سيلينمك اوزره ديرلر، يا كلمه نين اوزو سيلينميش ايكن اونون توره مه سى قالميش، و يا كلمه نين معناسى و يا شكلى دگيشيلميش دير... بيزيم اصيل اماجيميز بو سۆزلرى ايزله مك دير. بونودا آرتيريم كى البته بيزيم بويازيميز بو باره ده مكمل بير ايش سايلماز. انشالله گله جكه ده عاليم لريميز بو دوغرو لتودا آرتيق چاليشاجاق لار.

ايندى ديوان لغات الترك و بوگونون آذرى توركجه سى:

آ

آبا: آنا، بابا. بو سۆز هله ده تبريزده ايشلك دير. آنا، خان ننه معناسينا ايشله نير.

آخور: آخير، مال آخيري، فارسجادا اولدوغو كيمي قالميش.

آرماق: يورولماق. بوگون بو كۆكدن: آرقين (يورقون) قالير: يورقون - آرقين ائوه گلدى.

آرئماق: تميزله مك. بوگون: آرينماق (تميزلنمك) مثال: يويوندوم، آرينديم = تميزلنديم.

آرئماق... هابئله آرى (تميز). دئيم: آى دان آرى، گون دن دورو!

آرقار: بويونوزوندان پيچاق قايريلان ديشى داغ گئچى سى. بوگون: آرقالى / ارقه لى = بويونوزلو

گئچى، داغ گئچى سى

آزوق: (غذا، يئمك، يولچونون گؤتوردوگو تدارك) آذوقه، فارسجايا دا گئتميش

آزراق: آزاراق، آزاراق، تك - توك (- راق تفضيل اكى دير: ياخشى راق، كؤهنه راق...

سۆزلرينده اولدوغو كيمي) بوگون ده همن دير.

آش: آش، يئمك. بو سۆزدن ديواندا: آشليق: آشپازخانا. آشاج: قاب، آش قابى. آشاماق: يئمك.

بوگون همن كۆكدن يازى ديلينده. آشيلاماق: يئديرمك، تزريق ائتمك، آغاجى پيوند

وورماق، فكرى باشقاسينا يايماق.

آست: آلت، اوستون ترسى. همدان يوره سينده: آلت اوست = آست اوست. همن كۆكدن:

آستار (پالتارين ايچ اوزو)

آشماق: داغین تپه سیندن او اوزونه گئچمک

آشوماق: قاچماق، (آت) چاپماق. بو ایکی کؤکدن بوگون: **آشماق:** داغ آشماق، آیاغ اوستن بؤیرو اوسته ییخیلماق، آشیب داشماق، و... **آشیریم:** داغین یالی، **آشیری:** افراطچی. **گون آشیری:** یک روز در میان. **ایش آشیران:** کاردان، وارد. **چؤره گی آشیردی:** یئدی گئتدی. ائلجه ده آشیری **هاشاری** = جنسل ایسته گی آشیب داشان، هوسباز. تورکیه ده: آشاما = مرحله، مقطع زمانی

آشوق: توپوق سوموگو. بوگون: حیوانین قولو بوکومونده کی سوموک، اوشاقلار اونلا «آشیق آتدی» اویناییرلار. **آشیق. آشیغی آلچی دوردو** = کئفی سازالدی.

آلیق: پیس، یاوا، قولای. بوگون: **آلیز.** مثال: **ناخوشون حالی آلیزدی / آلیزلاشیب دیر** (حالی قولای دیر. اؤلکمک اوزره دیر)

آمول: یوموشاق خویلو آدام، ساکن، راحت، یاواش. بوگون: **همیل** = آرام، ائوجیل حیوان، باشی آشاغا آدام (آمول × هامول × همیل)، بونو عربجه حمیل سانماق یانلیش دیر (نئجه کی قنیم = ضد، سؤزونوغنیم یازماق!).

آماج: ۱- هدف ۲- بویوندوروق، خئش و اؤکوز کیمی جوتجو آلتلری. بوگون: فارسجادا، ائلجه ده تورکجه ده «آماج» هدف معناسینا دیر. آما ایکی معنادا ایشلک اولماسادا «دیزمار» کندلرینده همن معنادا «خئش - امراز» سؤزو واردیر. بورادا «آمراز» همن آماج سؤزونون توره مه سی و یا دگیشیلیمیشی دئمک دیر. مثال: **جوتچو خئش امرازی داغا آپاردی.**

آناج: کچیچیک ایکن بؤیوکلوک گؤسترن قیز. بوگون: **آناج توپوق:** اکه، یومورتایان توپوق

آیاق: ۱- آیاق، بدنین اوستونده دوردوغو عضو. ۲- چاناق، بارداق، قدح. بو معنادا، هم تورکجه ده هم ده فارسجادا یا شاما قدا دیر. (شعرده ایشلنمیش). فارسجادا: ایاق اولموش

۱

اپمک: چؤرک. بوگون اوشاغا چؤرک یئرینه «اپه» دئرلر. هابئله: **قوش / پمه گی،** بیر نوع بیتگی دیر.

از: آدام، کیشی خایلاغی، بوگون: ائولنمیش ارکک. کیشی. آروادین اری. یازی دیلینده:
ایگیت، قوچاق

ارکک: ارکک گئچی، تکه نین جوانی. بوگون هله ده عینی معنادا ایشله نیر. «اوشودوم ها
اوشودوم» ناغیلیندا: درین قویو، بئش گئچی - هانی بونون ارککچی؟
ارمقو: ارینگن، تنبل - بوگون همین کؤکدن: ارینمک، ارینجک... مثل: اریندیگیندن اثرمنیه دایی
دئیییر.

ازه - اچه - اکه: اوچوده «بویوک باجی» معناسیندا دیر. «ازه» بعضی کندلرده ایشلک دیر، خان
ننه یه ده دئییرلر. «ازت ننه» سؤزو واردیر. «اکه» بوگون داها چوخ بویوک، یئتگیین، بالغ
معناسینا دیر. اکه اؤکوز، اکه قیز... بعضی کندلرده بویوک قارداشا احترام اوچون «اکه م» درلر.
اکه، یئکه نین باشقا دئییشی اولابیلیر. (باخ توضیح ۳)

ارته / اثرته: تئز، زمانیدان قاباق - اثرته مک: قاباغا سالماق، تئز باشلاماق. بوگون: اثرته لی
گلدی. تئز گلدی. صبح تئزدن گلدی (تورکیه ده، بیزیم و دیوانین ترسینه اولاراق: اثرته: گئج،
اثرته له مک = یوباندیرماق، تاخیره سالماق!). ارکن = هیره باش سؤزلرینده ده «ار» سؤزو
دورور.

اس: عاییب، پیس ■ اسیرگه مک: آجیماق، اورک یاندیرماق، تأسفلنمک... بوگون:
اسیرگه مک: قیزیرقانماق، مضایقه ائتمک. «اسگیک» سؤزونون ده بو کؤکدن اولماسینی
دوشونوروک. اسگیک x اسگیک، اولماسینا ساغلام دلیل یوحدور.

اممک: اممک - امورمک / اموزمک (ز - تعدی اکی دیر) = امدیرمک، امیشدیرمک، امیزمک،
سود وئرمک. امیک: امجک، ممه، امزیک، امیکدش: سود باجی، سود قارداشی. امیکدش
سؤزونون بوگون ایشلتمه سینی چوخ او یغون گؤروروک. - دش، یولداشلیق اکی دیر
(یولداش، وطنداش و...)

امکک: امک. زحمت. امک. بوگون: امک قویماق: زحمت چکمک، چالیشماق، امگی ایتیرمک:
زحمتی پوچا چیخارماق

انگک: آغزین یان لاری، آوت. بوگون: انگ. (فارسجا: فک) ایشلک دیر. انگی بوش / انگی
به ی: یانشاق، دانیشقان، چوخ دانیشان. انگی آلتدا سالدی: دنگ ائله دی، چوخ دانیشدی،
یوردو

انوك: بىر تىجى لارىن بالاسى، كوچوك. بوگون: كوچوك، ايت بالاسى، سود امر ايت، مثل: **انىك كوچوك قوردا برک تپىلر** (تجربە سىزلىگىنە گۆرە!)
ائنه مك: قولقادان بىر پارچاسىنى كىمكىلە نشانلاماق. بوگون: **ائن وورماق / ائنه مك:** قوينون قولاغىنى كىمكىلە داغلاماق ايلە علامت وورماق.
اودىمك: الە گىچىرەمك. توپلاماق. بوگون قاراداغىن دىزمار كندلرىندە: **اودىرەمك:** داغلىمىش دنەلرى توپلاماق. نوخودون داشلارىنى اودىردى: يىغدى، آرىتدى

• اى

ايرقاماق: بوگون عىنا ھىمىن معنادا: **بىرقاماق / بىرقلاماق.** نازلا يىرەمك، ساللاناق، بولايلا - بولايلا يىرەمك (باخ: توضيح ۹)
ايزى: صاحب، ارباب، تانرى. بوگون: **ايه / اييه / ايه =** صاحب، مالک. ھىمىن سۆزون باشقا اوزودور. (ز x ي اولموش) **ايه سىز مال =** صاحب سىز مال. اسكى توركچە **ايدى = ايدى قوت** (مقتدر) اويغورلارىن خانى
ايسىق: ايسى، حرارتلى. (ق - دوشركن تشديد گلمىش) بونو «ايسى» يازماق دوغرو دگىل. ھىمىن كۆكدن: ايسىنمك. بوگونندە ايشلىك دىر.
ايشقونماق: عربچە نىن «رياس» فارسچادا «ريواس» دئىلن، يازدا بعضى داغلاردا بيتن تورش يىمەلى بىر بىتگى دىر. بوگون: **«اوشقون»** دئرلر و چوخ ياىغىن بىر سۆز دور.
ايمە مك: گۆزلە اشارت ائتمك - **ايملشمك:** بىر - بىرىنە گۆز ائدىب، بىر مطلبى آندىرماق. بوگون: **ھىم وئرمك:** گۆز باسماق، اورتولو تايىد ائتمك، ياشىل ايشىق گۆسترمك.
ھىملىشمك: سۆزبىر اولماق، موضوع نو بحتە قويمادان توافقه گلمك، بىر - بىرىنە گۆز باسماق، گىزلى توافق. (۱ x ۵۰ اولموش)
اينچىمك: ھوشدان گىتمك، بايلىماق، بوزوشمك، تىترەمك، بوگون: **اينچىمك:** اذيت چكىمك، آغرىماق، گۆينەمك، بىرىندن بىر چىركىن سۆز و يا ياش اوجوندان اينچىك دوشمك، ناراحات اولماق

اوس: خیر - شری آیرید ائتمک. بوگون یازی دیلینده اوس = عقل، اوسلو: عاغیللی. آغیزدا:
اوسلو اوسوللو ایش = عاغیللی ایش (عربجه نین اصول - اوصوللو = اصولی سؤزوندن
دگیل!)

اوسال کیشی: غافل، ایش بیلمه یین آدم. بوگون: قاراداغ کندلرینده: اوسال = تنبل،
اوسالاشماق: تنبلشمک (تورکیه ده: اوسال = عاغیللی)

اوسوقلاماق: حيله ايله قيفيل آچماق. بوگون: اوسماقلاماق = ديل ايله توولاماق، خامسیتماق،
حيله ايله رام ائتمک

اوشاق: اوفاق، خیردا. بوگون: اوشاق = بالا. مثل: یوز ایل گزدیک اوشاق سیز - بیر اوغول
تاپدیق داشا...!

اولوق: بؤیوک، اوجا - بوگون: اولوق بگ (آد). اولو (کند، قادین آدی) و یازی دیلینده: اولو
تانری: بؤیوک آلله

اومماق: اومماق، توقّع، انتظار، آرزو... ائتمک. اومدی: (تاری وئردی کیمی بورادا فعل
اسم معناسیندادیر) طمع، توقّع، ديلک. بوگون: عیناً همن معنادا: اومان یئردن کوسرلر، قوناق
اومدوغونویئیه نمه دی... همن کؤکدن: اوموت / اومود - امید

اوقور: ۱- برکت، ۲- کؤند، فرصت، ۳- زمان، وقت. بوگون: اوغورلو ایش = برکتلی ایش.
اوغروما یامان چیخدی: شانسیما (کؤندومه) پیس آدم چیخدی. اوچونجو معنادا فارسجادا
قالمیش: اوغور بخیر = وقت بخیر

اونیتماق: اونوتماق، یاددان چیخارتماق. اونیتقان: اونوتقان = کوراذهن، تئز یاددان چیخاردان.
بوگون عیناً همن معنادا ایشلک دیر.

اووماق: ازیلمک، خیردالانماق. بوگون: قندی اوودو: ازدی، نارین لاتدی. (اوغمغق یانلیش
اولور)

اووماج: الده اوولوب اریشته اولان خمیر. اوماج آشی: اریشته آشی. مثل: اوزونه اوماج
اووانمیر، اوزگه یه اریشته کسیر!

اویا: قوش یوواسی (کؤک: اویماق = قازماق، یووا قاییرماق). تبریز آغزیندا: یووا یئرینه
«اوا» دئییلیر. بودا سؤزون قديم سؤیله نیشینه داها یاخین دیر (باخ. توضیح ۹)

اۋ

اۋتمك: توکو ياندىرماق. بوگون ھەمەن معنادا: سوتول/اۋتمك: تاخىل سوتول ايكن باششاغىنى اودا توتوب قوورماق. مجازاً: بىر زادا ھوس ائتمك. ھەمەن كۆكەن: اۋتسو: = پالتار اوتولويىن آلت

اۋجوك: ھىجا، سىلاب، ھۇججو (ھۇجۇ)

اۋجوكلەمك: ھىجالاماق. بوگون: ھۇججولەمك = ھىجالاماق (اۋ × ھو - باخ توضيح ۳) بودا ھۇججوسۇزونون توركجە اولدوغونو گۇستىرير. اورمك: ھورمك، مثل: ايت ھورر - كروان كئچر.

اورمك: ھورمك، قورخماق - اوركوش: ھوركوشمك، تزمك، وحشتلە قاچيشماق

اۋمگوك: امگيك / امزىك، كۇرپەننن تپەسىندە كى بركىمەمىش سوموك. (فارسجا. ملاج)

اون: اون / اين، سس. بوگون: نە اينىر نە دىنىر = سس سىز اوتورموش. اينىلتى / ھنىلتى = زمزمە، آلچاق سس

اۋقرە / اۋقرە: ارىشتە. بوگون: اۋغراالىق: خمير مايە، سرمايە، ياشايىش اوچون ان گرەكن زادلار. اۋغراالىقىمى داغىتىدى = منى محو ائتدى، ھر نە يى اليمدن آلدى. مثل: اۋويندە يوخ اۋغراالىق (خمير مايە)، گۇنلوندن كئچىر كدخدالىق!

اۋ

اۋپگە / اۋفگە: ۱- عصبانیت ۲- آغ جىيەر (چونكو دوه قىزاندا آغزىندان آغ جىيەر كىمى بىر شى چىخاردىر) بوگون: اۋككەلریم آغزىما گلدى. اۋرە گىم يامان بولاندى، برک قوسدوم.

اۋچ: اۋج، كىن، انتقام

اۋچشمك: يارىش آپارماق، دوروشماق، مرج لشمك (مش لشمك) مسابقه قويماق. بوگون:

اۋچشمك / اۋچشمك: دولاشماق، ساتاشماق، بند اولماق، مزاحم اولماق

اۋچورمك: سۇندورمك، خفەلەمك. بوغماق. بوگون توركمنجە: چىراغى اۋچورتىدى:

سۇندوردو

اۋرمكە: ھۆرمك / توخوماق، ساچ ھۆرمك. بوگون: ھۆروك = ھۆرولموش ساچ. قار -
قايىنى ھۆردو = قالاندى باغلادى. ھۆرومچك: تور اتان (توركيە دە بو كۆكدن: اۋرگو: بافت،
اۋرگوت: سازمان، تشكيلات)

اۋردك: اۋردك، سوقوشو (فارسجايا دا گئتميش). مثل: اۋردك قاز يئرىشى گئتسە جرجەنك
اولار.

اۋز: جان، روح، نفس، ايچ، اورگ ايچى

اۋزكە: بئلين ايچ يانيندا دامار. بوگون: دامار، ايچ دامار، ريشە، كۆك، اصل، ايچ. يارانين
اۋزەگى: مغزى

اۋگمكە: تحسین ائتمك، اۋگمك، گۆزللەمك. اۋگود: اۋيود، وعظ، نصيحت. اۋگدى: تحسین،
القیش. اۋگسوز: عاغیل سیز. بوگون ھمن معنادا ایشلەنیر. بیر عاشیق شعریندن نمونە: گئدین
دئیین آناسینا - اۋگودوئرسین سوناسینا. (اۋگ: آنا معناسینا دا گلیر. اۋگسوز: يئتیم. اۋگى =
ناتنى)

اۋنگە: (نغ) اۋن، قاباق، قارشى. بوگون: اۋنلوك = دۋشلوك، پیش بند. كۆرپە دۋشلويو

ب

بار: وار، دۋلت (ب x و اولموش)

بارماق: ابرماق، گئتمك. بوگون: وار - گل ائلمك = گئت - گل ائلمك. آسلى - كرم (اصلى
دگيل. آس = ائل آدى - آسلى) شعریندن: كرم ارزرومون داغینا واراندا (گئندە) - گۆردو
بیرم - بیرم قار گلى (باریشماق دا ھمن كۆكدن دیر: باریشان لار بیر - بیر نە وار - گل
ائدیرلر!)

باراق: توكلو كۆپك. بوگون: ایت - پیشیگین چوخ بوللو توکو اولانى. مثل: ایت اولر، پاراق
قالار! (ياخشى گئدر، يامان قالار!)

بارت: بارداق، قدح، كاسه. بوگون: بارتاق - بارداق = قدح، لیوان، چۆلمك

باداماق: گولشده حریفه بادالاق آتماق، قیچی - قیچینا دولاشدیر اراق ییخماق (فارسجا: قیچی کردن حریف در کشتی) بوگون: **باداماق** = حیوانین آیاغینی باغلاماق. **باداق** = چاتاق. باداماق اوچون ایشله نیلن ایپ. **باداقلاماق** = باداماق. **بادالاق** = گولشده آتیلان بادالاق

بازرام / بئزرام: بایرام، شنلیک، (ز × ی اولموش)

باشماق: آیاق قابی، باشماق. بوگون عیناً ایشلکدیر. **ایکی آیاغی بیر باشماغا دیره مک** = اصرار ائتمک

بال: بال، دئییم: **نه بالینی یئیریم، نه بلاسینی چکیریم.**

بالچیق: پالچیق، سویوق چؤمور. دئییم: **مکه دن گؤزو پالچیقلی گلیب** = چوخ ادعاسی واردیر.

بالدیر: بوگون: قیچین دیزدن آشاغیسی و اونون یوموشاق اتلری (دیوانداکی معنالاری ایله هئچ بیر توتاری یوخدور!)

بالا: قوش، حیوان بالاسی. بوگون: اوشاق، خیردا زاد، کیچیک. سئوگیلی، ایستکلی. **بالا - بالا** = یاواش یاواش. **بالاجا:** خیرداجا. **بالا - بولا** = اوشاق موشاق

بالدو: بالتا. ناجاق، چاپاجاق. بوز بالتاسی = ساغلام آدم، شاققاواتلی **بالدیز:** آروادین کیچیک باجیسی، بوگون تقریباً همین دیر.

باق: باغ، چاتی، ایپ، بند. اودون باغی. بوگون: **بیر باغ بوغدا** = بیر دریز بوغدا. **بویون باغی** = گردنبند

باغداماق: باداماق (یوخاریدا وئردیک) باغلاماق. بوگون: **باغداش**. باغداش قورماق، باغداشا اوتورماق: **آیاقلاری قووشدوروب اوتورماق** (بارداش، دگیل!)

باقیر: میس. بوگون تورکیه ده همین دیر: **باقیر** = باکیر. بیزده: **پاخیر** = پاس باسمیش میس، اوکسیده اولان میس و اونون اوزه رینده کی گؤی پاس. **پاخیر قاب** = **پاخیر باسمیش میس قاب**

باقیشلاماق: باغیشلاماق، احسان وئرمک، عفو ائتمک. سانیرام فارسجا: «بخش، بخشش، بخش» بوسؤزدن اولسون. باغیش / بغیش - بخش - بخش. بونلارین آراسیندا هم سؤز هم معنا باخیمیندان بنزریک واردیر.

بانق: (نغ) سس. بوگون **بان، بانلاماق، بانقیرماق - باغیرماق...** فارسجادا: «بانگ» عیناً دورور.

بايا: آز اؤنجه، بير آزجا بوندان قاباق. بوگون: باياق. مثل: باياقدان بير باتمان تنبكي يانيب، ايندى سوروشور كييمين تعزیه سی دير؟!

بئرمك: وئرمك (ب × و) بئرقو: بورج، وئرگی. بئريم: وئريم، بورج. بئريمجی: وئريمجی، بورجلو. بوگون: وئرگی = ۱- الهام، وحی، ۲- ماليات. وئريملى: ياخشى زمى، بهره وئرن زمى، چيخارلى يئر. وئريمسىز: قيسير يئر. بهره سيز.

بئل: بئل. بوگون: بئل، ايكي داغ آراسيندا كي آشيريم. گؤيجه بئل، چنلى بئل... تورپاغى آشيرماق اوچون ايشله ديلن يارقاق. بيرينه بئل باغلاماق: اعتماد ائتمك

بئلمك: بله مك. اوشاغى قونداقلاماق. بوگون عيني معنادا دير. بلك = قونداق

بئشيك: بئشيك، ننى. بوگون: سون بئشيك = سون اوشاق، بير آتا - آنانين سون بالاسى

بزه مك: بز نمك، بزك. بوگون هر اوچو ايشلك دير. «بزك» فارسجادا دا دورور.

بزوك: بؤيوك. بزوتمك: بؤيوتمك (ز × ي اولموش) «بزوك» سؤزونو فارسجانين «بزرگ» ايله توشدورساق بونلارين بنزرتليكلريني گؤره جه ييك.

بله مك: مله مك. قويون ملشمه سى. (ب × م)

بنك: ۱- دانه، دنه. ۲- ميس پول. بوگون: بنك = لكه، نقطه. بنك - بنك = خال - خال، چيل - چيل. ياشيل چيمينده قيرميزى گول لر بنك - بنك.

بوت: دگرلى ايرى فيروزه. بوگون: بؤلوشمه ده، ايرى پاي بؤلوشدوك من بود چينخديم = منيم پاييم چوخ اولدو.

بوتيماق: بوداماق. دؤيمك، بوگون: بوداماق، بودارلاماق: ازمك، قول - قانادينى سينديرماق، دؤيمك.

بوچقان: بوچاق، گوشه

بوتورقان: پيتيراق. (توپوزونون تيكان لارى گئيشن بير قيسم بيتگى دير).

بوز: بوز. دونموش سو

بوزوماق: دونماق، برک اوشومك، بويوماق (بوز = بوي بوزوماق بويوماق / بويوماق. ز × ي اولموش) بوگون: گئچى سويوقدان بويوخدو = برک اوشودو، دوندو، بوزلادى. (دقت:

آجماق آجيقماق كيمى، بويوماق بويوقماق)

بوز: بوي، قامت (ز × ي)

بوزلاماق: سس وئرمك. بوگون: آغلاماق، آغى سؤيله مك، هابئله: گويلاماق، يانشاماق

بوزاقى: بيزوو، اينك بالاسى

بودورسون: بيلديرچين

بوغا / بوغرا: بوغا، حيوان آيقيرى. بوگون: بوغا = جۇنگه، كله، جوان اؤكوز

بوق: بوقچا، هئيه، چمدان. بوگون: بوقچا/ بوخچا. هم بيزده هم فارسجادا ايشلك دير (بقچه). بو كؤكدن ديواندا: بوقماق (بوغماق) بوقماق (دوگمه) و... سؤزون باشقا تۇره مه لرينه ده بئله نظره گلير كى بو كؤك بئر نوع سيخماق، باغلاماق معناسيني داشيير. بوقون / بوغوم: بوغوم، مفصل، قميش كيمي لرده: بند. بوگون ده همن معنادا ايشله نير. «قىرخ بوغوم» بئر نوع بيتگى دير، بوغوم - بوغوم اولور.

بوگ: آشيغن ياتاركن دونبالاق اوزو. «جيك» بونون ترسى دير. دئيم: جيك - بوكونه بلدم = اونو ياخشى تانيرام. دباغخانادا گؤنونو تانيرام.

بۇق / بۇي: بئر قسم تورآتان، بؤوه، (رطيل) مثل: يوخسولو دوه اوسته بؤوه وورار.

بۇقور. بۇيرك. بوگون. بۇيور، بۇيركلر اولان يئر، قارينين ساغ - سولو

بۇلدور - بۇلدور: اوجادان دئمك. بوگون: بيلدير - بيلدير سؤيله دى، بولبول كيمي دئدى، فصاحتله دئدى.

بوتمك: ۱- دوغماق، گؤيرمك، بيتمك ۲- يارا قاپانماق، ساغلاماق ۳- يوخ اولماق، اجلى گللك... بوتون: دوغرو، صحيح، بوتون. بوگون: تقريباً همن معنالاردا ايشله نير. بوتمك x بيتمك اولموش، تكجه: بوتون، بوتو و اوز اصل سسلرى ايله قالميش. اودا بعضى آغيزلاردا: «بيتهو» اولور.

بۇرگه: بيره. كوركونه بيره سالدى = فيكره سالدى.

بيتمك: يازماق - بيتيك: كتاب، نامه، يازى، يازيلى دوعا، جادى. بوگون: بيتيك: كاغيد پارا، الده يازماسند، يازيلى دوعا. فارسجادا: پته / فته = مدرك. پته اش را به آب انداختن = مدركىنى پوزماق، الينى بوشا چيخارماق.

بيبل: فلفل. بوگون: بيبير، ايستى اوت

بيچمك: كسمك - بيچقو: كسر. بيچك: بيچاق. بيچيم: كسيم، ديليم. بوگون: بيچقو - بوچقو - بوشقو: اره. بيچك بيچاق. بيچاق. بيچين: تاخيل - اوت بيچمه سى. بيچينچى: تاخيل - اوت بيچن...

بیرله / بیله: ایله، باهم، بیرلیکده، برابر. بوگون قاراداغدا: بیله گئدین، بیله گلین = باهم گئدین، باهم گلین. «بیله» یازی دیلینده «حتی» معناسی وئریر. اؤلسم بیله ال گؤتورمه رم = حتی اؤلسم ده... بونونلابیله = حتی با وجود این. (دقت: بونو اشارت علامتی اولان «بئله» ایله قاریشدير مالمالی)

بیله زوک: بیلرزیک، قول باغی. سانیرام بیلک + اوزوک سؤزلری نین قووشماسیندان گلیر. بیلکم: بیلکم: بیلگه: بیلجی، بیلگین، عالیم، حکیم. بیلیق: بیلک. عئلّم، حئکمّت. بیلقسیزلیق: بیلکسیزلیک، جهالت...

پ

پارتو: اوستن گئیلن خرقة، آرخالیق، پالتوو. بوگون: پالتار = گئیم
 پاموق: پامنیق. بوگون: پامنیق آتان = آتیجی، حلاج. پامنیغینی آتماق: بیر مطلبی یاخشی
 آچیب، سؤیله مک. بیریسینی بحث ائتمکده مغلوب ائتمک.
 پرچم: بایراق، علامت، سند. (فارسجا یا گئتمیش اورادا قالیر) گول پرچیم: چیمن اوتلاریندا،
 اوچ یا پراقلی، آچیق قیرمیزی گوللو اوت
 پیشیک: پیشمیش. پیشیک کرپیچ = پیشمیش کرپیچ
 پیس: قولای، یاوا، قاب دیننده قالان چؤکونتو، تورتا. بوگون تقریباً همن دیر... پیسلیک =
 گؤزم (جزام) خسته لیگی (فارسجا دا «پسی» همان معنادا تورکجه دن گئتمیش) پیس /
 پیسلیک توتماق: گؤزم خسته لیگی توتماق
 پورسوق: پورسوق، بیر نوع چؤل حیوانی دیر.
 پوسماق: پوسماق، کمین ائتمک. پوسوق: پوسو، کمین. بوگون: پوسماق / بوسماق / میسماق:
 بره ده یاتماق، کمین ائتمک، یاتیب اوو گودمک. پوسقو / پوسو / بوسقو: بره: کمینگاه. میسا
 - میسا یئرمک: سس سیزدن (پاورچین) یئرمک.
 پورچک: بیرچک، کاکیل، زلف. بوگون: آغ بیرچک: قاری، یاشلی آرواد

ت

تاپماق: ۱- خىدمت، عبادت ائتمك (بو معنادا بوگون توركيه ده ايشله نير. **تاپانماق:** معبد) ۲- كشف ائتمك، اله گتيرمك (بو معنادا ايندى آذرى ده ايشله نير) - **تاپوزماق:** تاپماجا سورشماق. تاپدیرماق

تاپشورماق / تاپچورماق: يئتيرمك، تسليم ائتمك، تاپشورماق. بوگون: **تاپشورماق:** سفارش ائتمك، توصيه ائتمك. جان تاپشوردى: جان وئردى. **تاپشورماق:** سفارش، وصيت
تاتقانماق: دادلى گورمك. داد آلماق. بوگون: **دادانماق:** يئيب عادت ائتمك. **دادانان:** اويرنميش، معتاد. مثل: **دادانميسان دولمايا- بلكه بيرگون اولمايا.**
تات: غير مسلمان، عجم. بوگون: **تاجيك،** غير تورك (اوشودوم ناغيليندا: آلمانى وئرديم تاتا، تات منهدارى وئردى).

تار: دار = **تاريخماق:** دارالماق. بوگون: **داريخماق** = داريلماق، سيخيلماق، اوره گى سيخيلماق
تاراماق: داراماق، داغيديلماق = **تارقان:** داراق (توك لرى داغيدير!). مثل: **دوزه لى هر بير ياراغيم قالدى بير ساققال داراغيم** = بو كوكدن: **تاراماق / تالاماق:** داغيتماق، غارت ائتمك، **تالان:** غارت (فارسجادا «تاراج» همن كوكدن دير. تاراندىن = تاراماق)
تاريماق: ائتمك = **تاريق.** اكين. **تاريقچى:** جوتجو. بوگون: **تارلا** = زمى. **تاريقدان (تارچيقدان) چيخماق** = نوبارزاددان دويونجا يئتمك.

تاريم: ۱- بگزاده، خانزاده، پيرنس، ۲- قوملوق و يا گول لره توكولن چاي. بوگون: زنجان - گيلان آراسيندا بير بولگه آدى دير. تاريم / تارم
تارتماق: چكمك. بوگون: **دارتماق:** چكمك، دارتيشماق: چكيشمك، مشاجره ائتمك، بحث ائتمك، بحثه قويماق، مناظره، مناقشه ائتمك، هابئله، دارتماق: اون ائتمك. دگيرماندا دارتماق
تاز: داز، دازلاق، كئچل (فارسجايا گتتميش: طاس)

تادون: دانا، جۇنگه، بير ياشار اوكوز: بوگون: دانا باشى بير چاتى اولماز = هاميا هر نه يئتيشمز
تاش: داش

تاش: دیش، ائشیک - **تاشماق:** داشماق، قابدان دیشاری تۆكولمک. **تاشوماق:** داشیماق، باشقایئرہ آپارماق، **تاشورماق:** داشیرماق، داشیتماق، داشدیرماق. **تاشوق:** داشینار مال، منقول... بوگون: تقریبا همن معنادا ایشله نیر: **داشقا:** یئلینکا، داشیما وسیله سی، (فارسجا: گاری) ال داشقاسی: فورغون. اؤكوز داشقاسی = قانلی. **داشلانماق:** سیچراماق، یئریندن آتیلماق. **داشقین:** داشان، جوشغون و...

تاغار: تاغار، خارال، چووال. بوگون: **تاغار، تاغار جیق - داغار جیق** (فارسجادا: تغار - بورادان گئتمیش)

تاقوق / تاقاقو: تویوق، تاویق

تالاق: دالاق (طحال)

تالق: قار دالقاسی، شپه، **تالقورماق:** شپه گلیمک. بوگون: **دالقا / دالغا، لپه، موج** (کؤک: **دالماق** = سویاجومماق)

تالبینماق: دالبینماق، قاناد چالماق، چیرینماق، اضطرابدا اولماق

تام: دووار، قالا. بوگون: **دام،** اوستو اورتولو یئر. تاوان، سقف. **دامداش** = ائو - ائشیک

تامغا: دامقا، موهور. (فارسجادا: تمغا)

تامدورماق: یاندریماق - **تامو** = جهنم. **تامدو / تامدوق:** آلاو، گوجلوشعله. بوگون همن کؤکدن: **تندیر** (عربجه نین: تنور سؤزو ایله ایلگیسی یوخدور!)

تامماق: قاناماق، دامماق. **تاموزماق:** دامیزماق. دامدیرماق - **تامور / تامیر / تامار:** دامار. (قان بوروسو)

تانوماق: دانیشماق، اشارت ائتمک، توصیه ائتمک - **تانوشماق:** دانیشماق. بوگون: **تانیماق** = تانیش اولماق

تانماق: دانماق. انکار ائتمک

تانقلاماق: (نغ) دانلاماق، قیناماق. پرپله مک. **دئییم:** **دانلاماقدان دیلیمده توك بیتدی:** چوخ دانیشیب قینادیم.

تانچیماق / تینچیماق: چورومک، داغیلماق، پوزولماق. بوگون: اتی **تینچینخدیردی** (**تینچیتدیردی**) = ازدی، پیس دؤگدو، یاوا ازهرک قهر ائله دی. تینجیق - تینجیق ائله دی.

تاوار: مال - داوار، دؤلت، حشم. بوگون: **داوار** قویون قیسمی. داوار اوتاران = چویان

تاویشقان: دووشان. مثل: دووشانا دئیر قاج - تازییا دئیر توت! (تازی: اوو ایتی) - هر ایکی طرفی اوینادیر.

تاوراتماق: عجله ائتدیرمک. قیوراتماق، اگیرمک. بوگون: توو وئردی = بوردو، ایپی اگیرد. تاولاماق / توولاماق: جهرنی بولاماق، دولاندیرمق، آل ائله مک، آلداتماق. توولاما = اود توولایان (آتش گردان)

تای: دای، قولون، آت بالاسی، دایچا

تایماق: دایماق، دیرک وورماق. تایاق: دیرک، دایاق، ستون، تکیه گاه

تر: تر (عربجه: عرق) ترچی: فهله، موزدور (چونکی اودا تر تۆکور!)

ترس: چتین. بوگون تقریباً همین معنادا: ایشین ترس دوشمه سی = چتین اولماسی، دوزگلمه مه سی. آنادان اوشاق ترس گلدی: اؤنجه آیاقلاری گلدی. بوگردش ایام ترسینه (برعکس) دوران ائدیر ایمدی (صابر). لباسین ترس اوزو = ایچ اوزو (ترسین، ترسی = آواند / اوواند)

تری: دری، جلد. دئیم: دریوه سامان تپه رهم = ددهوی یانديرارام، اولدوره رم

تزمک: قاچماق. تزقی: دوشمن گلدیگینه گؤره هورکونتو، قورخوشماق. تزیک: ایشدن قاچان. بوگون: تزمک / تزمک: قاچماق، هورکمک. تیزیماق / تزیکمک: قاچماق، قورخوب قاچماق. دانا تزدی = قاچدی، اوروشدن چیخدی.

تزک: تزک، آت گوبره سی. بوگون: تزک حیوانین قوروموش فضله سی (تس = آت گوبره سی. آت تسله دی = تغووط ائدی - تس / تز - تزک)

تکه: بوینوزلو اوو. تکه ساققال = کوسا. بوگون: تکه، گئچی نین ارکگی. مثل: چوبانین مثیلی اولسا، تکه دن سود ساغارا!

تقیرمه: گیرده، دگیرمان داشی، دگیرمی (دایره وی). بوگون: دگیرمان، تکر (چرخ)

تکنه: قاییق، گمی. بوگون: تورکیه ده: گمی. آذریجه تکنه / تهنه: نوو فورماسیندا آغاجدان خمیر و چؤرک قابی. بئلی تهنه لی = قوز آدام. تهنه ده چؤرگیم بیر دیر = بیرجه اوشاغیم واردیر.

تمور: دمیر، تمورچی: دمیرچی

تمن: بؤیوک ایگنه، سوسو ایگنه سی، قییق. بوگون: تهنه = قییق، چوالدیز

تن: وجود، بدن. بوگون فارسجادا و تورکیهده همن دیر. آذریجه اینک و گامیش دیشیلیک
یئری دئمکدیر!

تنقمک: (نغ) هاوالانماق، گویه اوچماق

تانقری: (نغ) گوگ، سماء، اولو، هیبتلی، خان، تانری، تاری، الله. بوگون: *تانری / تاری* (نون
غنه دوشموش). تار یوئردی، تار یقولو... ماهنی: *آی اوغلان سنی تاری - دولان گل بیزه
ساری!*

توپیق: توپوق، توپ. دئییم: *توپوغونادا چاتماز* = اوندان چوخ دالی دیر. (فارسجادا: تپق -
تپق زدن)

توپراماق: قوروماق، توزارماق - توپراشماق: قورویوب توزلاشماق - *توپراق*. بوگون توپراق
سؤزو ائله جه دورور. گورونورکی بو سؤز دها چوخ «توز» معناسینی داشییر.
توپوز: یووارلاق. بوگون: *توپوز* = قانقال و خاشخاش کیمی لرین باشینداکی گیرده گول.
چوماق باشی (کؤک: توپ)

توروق: آیدین رنگ. بوگون: *دورو* = زلال

تورماق: دورماق. *توروشماق*: دوروشماق. بوگون: *دوروشماق*، قارشى دورماق، مقابله ائتمک،
مسابقه قویماق

توش: قارشى. *توشماق*: قاوشماق. *توشلاماق*: راسلاماق، توشلاماق. بوگون: *توش گلمک*:
راست گلمک. اوز - اوزه گلمک

توزاق: دوزاق، تله

توزماق: دویماق. *تویورماق / تویقورماق*: دویورماق (ز × ی)

توقماق: دوغماق. دونیایه گلمک، میدانا چیخماق، هاوالانماق، اوزه چیخماق.

توقراماق: دوغراماق

توقیماق: وورماق، تاپداماق، توخماقلاماق - *توقوش*: ساواش، توقوش. بوگون: *توخونماق* =
دگمک. *توقوشماق* = ووروشماق، چارپماق، باش باشا دگمک، تصادف، *توخماق*: دؤیمج،
ازمک یاراغی، اتازن (فارسجادا: تخماق)

توقو: توققا، قاییش توققاسی

تولقماق: دولاماق، آغرى توتماق. بوگون: دولاماق. سارماق. دولاشىق = بوروشوق.
دولاشماق: گرمك، دولانماق، سارسيلماق، ساتاشماق، مزاحم اولماق. بارماغى دولاما اولدو
= شيشيب آغرىدى

تولماق: گيرمك. تولو: دولو. تولون: دولموش آي، دولون، بدر. بوگون: دولماق. سيلاحا
دولماق = سيلاحلاماق. دولو = ايچى بوش اولمايان زاد، كوك آدم. آي دولدو = ۱۴
گنجه ليك اولدو.

تولوق = موتال (فارسجا: خيك). ايران تولوغو = ايران دولدورولموش درى
تومان: دومان، توستو

توشوك: قوش يئميشى (فارسجادا تمشك اولموش)

تون / تونق: (نغ) دون، پالتار. تونتماق: دوناتماق، پالتار گئيديرمك، مجهز ائتمك. تونلوق:
دونلوق، پارچا

تونقا: (نغ) بابير، ببير (ببر). كيشى آدى. آلپ ارتونقا = افراسيابين توركجه آدى دير (آلپ - ار
= هرايكيسى ايگيد معناسيندا دير). بوگون: دونقا = ايرى آشيق، دوه - اوكوز كيمي بويوك
حيوانلارين آشيغى! سانيرام دونبا (دونبا گوز) ده همن كوكدن اولسون.

تونقماق: (نغ) دونماق، بوز باغلاماق

تونقوز: دوغوز / دونوز (نون غنه دوشموش). مثل: يالوارماقلا دوغوز داريدان چينماز!

تويل: اوو دا ال قوشو اوچون چالينان طيبل. دوول، دوهول (توومك = دوومك / دويمك
كوكوندن اولايلى).

توي: اوردو قوراغى، اوردونون توپلانتيسى (شوراي نظامى). بوگون: دوگون، ائولنمه
شنليگى. مثل: تويدا / دونونو تانير = پيس يئرده باشا دوشموش.

تورو: نظام، دب، سنت. بوگون يازيدا: توره = سنت، قانون. آغيزدا: تورهلى ايش، اوسلو ايش،
وئجه گلن ايش، قايدا اوزو ايله گورولموش ايش. تورهلى / اوغول: فايدالى اوغول

تورومك: يارانماق. بوگون: تورنمك: يارانماق. توره مه: نسل، سلاله. مثل: اوددان كول تورر،
كولدن اود (ياخشى دده دن ، پيس اوغول اولايلىير و بالعكس)

توشه مڪ: دوشه مڪ. توشك: دوشك (فارسجادا همن اصل سس سيز ايله دورور)

توقمك: دويمك

تؤل: دؤل، سوي، بالا. بوگون: دؤل آتى = دؤل توتماق اوچون ساخلانيلان اصيل آت

توپ / توب: ديب، اصل، كۆك. مثل: **سيچان اولماميش داغارجيق ديبى دلير!**

توپورمك: يئل اسركن تورپاغى سوورماق. بوگون: **توپورمك:** آغيز سويو توپورمك (همن كۆكدن: **توپى:** توركيه ده: **تپپى:** قاركوله گى، شپه)

توتك: آفتافا - لولئين كيمي زادلارين سو توكولن لوله سى. بوگون: **توتك = نئى**

توتمك: توستوله مك. يانماق. **توتون:** توستو. **دئيم:** **توتونوم تپه مدن چينخدى!** = ددهم ياندى (دود از كله ام برخاست). بوگون فارسجادا: **توتون = تنكى**

تورتولمك: سورتوشمك. بوگون: **دورتولمك:** سوخولماق، تپيلمك

تورمك: ۱- دورمك، لوله ليركن باغلاماق، ۲- دورمك، بلله، سانديوچ. بوگون: آغيزدا ايكنىجى معنادا ايشلك دير. **چوبان دورمه گى:** يئكه بلله. **دورگه:** شوش پاپاق (كلاه بوقى)

توش: دوش، رۇيا، احتلام. بوگون همين كۆكدن: **دوشونمك = فيكره دالماق، آنلاماق.**

دوشونن = دوشونر، آنلاقلى

توشمك: دوشمك، ائتمك. بوگون همين كۆكدن: **دوشرگه = منزل، اوتهرى استراحت اوچون منزل ائديلميش يئر.** اوردوگاه. **دوشگون:** جانسىز، مريض. **دوشوك / اوشاق = سقط اولموش**

جين

توورمك: دوشورمك، انديرمك. يوكو مالين بئليندن يئر انديرمك (عيناً ايشلك دير).

پيشيردى دوشوردو = حاضيرلادى.

توكنمك: توكنمك. قورتارماق. بوگون ايشلك دير. **صبريم توكندى = قورتاردى**

توله مك. توكونو توكمك. بوگون ايشلك دير. **توله قارقا = توكونو توكموش قارقا**

تومن: چوخ چوخ. كورول. بوگون پولدا دئيلير.

تومروك: قوال. بوگون: «دونبك» اولموش

توگه: دوگه، دويه، بير ياشار اينك. (بوگون ده همين ايشلك دير)

تون: گئجه، دون. بوگون: **دون / دونن:** اؤتن گون

تيره مك: ديره مك، داياماق. **تيرك:** ديرك، دياق، ستون. **تيره قو:** دامدا آغاجلارين باشى اونون اوستونه قويولان آغاج (بوگون: **تير، دام تيرى**). بوگون دئيم لرده: **داما تير سالدى.** گوزونو منه ديره دى. دامين ديره گى سيندى... (فارسجادا: **تيرك = چاديرين سوتونو**). **ديرنمك / ديرنيش:** مقاومت. مثل: **اؤزگوزونده تيرى گورمور، اؤزگه گوزونده چؤپو گورور.**

تيرماشماق: ديرماشماق، قاشينماق. بوگون: **ديرماشماق.** پيشيك دووارا ديرماشدى.

تیرسک: دیرسک، آرپاجیق. بوگون: دیرسک. قولون بوکومو، تپه، آلچاق داغ، ایت دیرسگی
= آرپاجیق. گۆزده چيخان چيانا بنزر يارا

تيرينقاق: (نغ) تيرناق - ديرناق

تيز: ۱- ديز، ۲- اوجا يئر. (کند آدلاريندا «ديزه» بو معنای داشير. احتمالاً فارسجادا: «دز /
دژ» (قالا) اولموش)

تيزمک: دوزمک. **تيزی:** (چيزيق) صف

تیشه مک: دئشمک، دیشه مک. اوزدن قازماق. همن کؤکدن: **تیشه:** دئشمه ياراغی. (فارسجادا
«تیشه» اولموش). دگيرمانچی دگيرمان داشینی دیشه دی: اوزدن قازدی.

تيقینماق: آغيزا تپه رک يئمک، دولدورماق، چوخ يئمک، تيخماق / تيخماق. بوگون: **تيخماق**
= **تپمک**، دليسوو يئمک، دليسینه يئمک. **تيخناشماق:** چوخ يئمکدن چتين نفس آلماق!

تينق: (نغ) دیک. بوگون: **تينگ:** تزه اکیلميش آغاج (نهال)، فیدان. **دينگ = دیک. دينگالان:**
اوجالان، ميل. آغاج دیکمک - تیکمک: آغاج اکمک. **دينگیلده مک:** دیک - دیک يئریمک.

تينمک: دينمک، سوسماق. **تيندیرماق:** دیندیرمک، ساکت ائتمک. بوگون: همن کؤکدن: **دينج:**
ساکت، سس سيز، خلوت يئر (فارسجايادا مشرف اولموش!) **دينجلمک:** استراحت ائتمک.
دينج اوتور / دينج دور - ديش دور: ساکت اول (اوشاغا دئرلر) حالوکي (تورکيه نين و
ديوانين تام ترسيه اولراق): **دينمک = ديللمک**، دانیشماق. **ديندیرمک:** دانیشدیرماق!

چ

چکقير: چاغير، شراب. بوگون: چاخير ايچن: شراب ايچن، **چاخيرچی:** چاخير ساتان،
ميخانه چی، **چاخير تیکانی:** بير تیکانلی بیتگی دیر. قوراق چيمن لرده اولور. بلکه ده اوزوم
قاینادیب چاخير دوزلتمک اوچون ايشلنديگينه گؤره بئله آدلانميش!

چاقير: دار يول. بوگون: **چيغير.** داغدا حيوانين سالدیغی ايز، دار يول، يولاق

چاقری: چاغری، چاخير قوشو، قره قوش

چاقريشماق: چاغريشماق، سسلشمک. بوگون: **چاغيرماق = دعوت ائتمک.** سسله چاغيرماق،
هايلاماق. چيغيرماق، چيغيرتی...

چاقماق: یانديرما آلتی. بوگون: فندک. یانديرماق، کيبريت کیمی لرایله آیشدیرماق. هابئله: چاخماق داشی. همن کؤکدن: **چاققیشماق:** قیلینج دؤیوشدورمک (بورادا قیلینج دان اود پارلاییر) آغاجلاووروشماق. **شاخماق / شاخیماق:** ایلدیریم شاخیماسی... (چ × ش)

چان: آلاجا، یاری آغ یاری قارا. بوگون: **چال ساقتال، چال باش** = یاریم یاشلی **چالماق:** یئره چالماق، وورماق، سؤزو قولغا چکمک. بوگون: وورماق، ضربه ائندیرمک، اوغورلاماق، قاپماق، موسیقی سازلارینی سسلندیرمک. چالديرماق: موسیقی سازی چالديرماق. **چالغی:** موزیک.و...

چالیش: گولش. بوگون: فارسجادا = مبارزه، تلاش، تورکجه ده: چابالاماق **چالپاشماق:** ووروشماق، مجادله، چارپیشماق. بوگون: **چالپالاماق:** قابی سیلکه لهیب سویونو داشیرماق. **چارپیشماق / چیرپیشماق.** دؤیوشمک، ساواشماق. **چارپیش:** ملیک کندی یاخینلیغینداکی کند آدی.

چاناق: قاب - قاجاق، چاناق، پیمانہ. بوگون ده همن دیر. **قان چاناغی** = شر داغارجیغی، داوا - داوا دئیہن.

چانتورماق: جایدیرماق، فیکرینی منحرف ائتمک. بوگون: **عاغلی جایب** = عاغلینی الدن وئریدیر.

چاپماق: اوزمک، کسمک. بوگون: آتین قاجماسی، تالاماق، غارت ائتمک، یارماق، قازماق. آتی چاپدیردی - فرهاد داغی چاپدی و... (فارسجایا گنده رکن: چاپیدن، چاپول) **چیپوو** = غارت. چاپغینچی = تالانچی...

جارلاماق: آغلاماق، باغیرماق. بوگون: **جارلاماق** = سسله مک، بیر مطلبی او جادان سؤیله ییب آندیرماق، جار چکمک. **جارچی (جارلایان) - چارچی - چرچی:** مالینی جارلایان ساتان آل - وئرچی، کن - کن گزیب، قیویر - زیویر ساتان (فارسجادا: جار، جارکشیدن)

چات: قویو. بوگون: **یارا چاتی، یاریق، چاتلاق**

چاتیر. چادیر. بوگون: **چادیر - چتیر** (فارسجادا = چادر، چتر اولموش) **چاتماق** **چاتماق:** قوزونو قویونا قاتماق. بوگون: یئتیشمک، قوشماق، قوشدورماق، تایلاری قوشدوراراق حیوانا یوکلہ مک و... همن کؤکدن: **چاتاق / چاتی:** یوک چاتان ایپ. مثل:

ایلان ووران آلا چای دان قورخار! (فارسجادا: چاتمہ)

چازان: عقرب. بوگون: **چایان، سملی ایلان** (ز × ی)

چاو: سس، شان، شهرت. بوگون: چاووش، چوغون (گۆیدن سسله گلن بلا، صائقه)، چوللاماق (سعایت، قولای تبلیغ) فارسجادا: چاوش، چقلی کردن، چو انداختن
چپیش: آلتی آیلیق گنجی بالاسی. اولاق. (فارسجادا: چپش)

چر: زمان، وقت. بوگون: چار: بیر چار (بیر زمان) یاخشی اوخودو، آما ایندی قوجالمیش.
چریق: سرباز، سرباز صفی، آلی، اوردو، دوزون. بوگون: چئری (عثمانلی نین «یئنی چئری»
اوردوسو). فارسجادا: «چیریک» اولموش. هابئله: چرگه / جرگه = صف، ردیف، دوزون.
چرهکه: قیسا ایری دانالی تسبیح (ساپا دوزولدوگونه گوره بو آدی آلمیش)، قارا چئری =
ارتش خلقی - قارا چورلو (ائل آدی)

چرلمک: خسته له مک. بوگون: سویوقدان خسته له مک. حیواندا چوخ ایشله نیر (فارسجا:
چاییدن). آت چرله دی: سویوقدان خسته له دی.

چرلمک: بیر زادین قیراقلاری بوکولمک. بوگون: چیرمالاماق: شالوار آغیزلارینی بوکمک،
آرخالیغین قوللارینی بوکمک (بیر ایشه گیرمه دن بئله ائتمک). چیرمالانماق: بیر ایش اوچون
حاضیرلانماق (آستین ها را بالا زدن)

چرتلمک: یوخ اولماق، اوزاقلاشماق، الدن چیخماق. بوگون: چرتمک: سارپماق، منحرف
اولماق، دامداکی آجاجلار کیمی زادلارین یئریندن اویناماسی: تیرین باشی دووار اوسته ن
چرتدی.

چوپان: کدخدانین یانچیسسی. گیزیر. بوگون: چوبان: داوار اوتاران.

چوزین: میس، کهنه میس. بوگون: چودان = برک دمیر (د × ز اولموش - چوزین × چودین -
چودان)

چوقماق: چؤکمک، سوزولوب ائتمک، دیزه چؤکمک. قونماق. بوگون: چؤکمک = اوتورماق،
یئرهبایماق (قالین سسلی ایله: چوخور = چؤکک، باتمیش یئر) دیزه چؤکدو = دیزی اوسته
اوتوردو. چؤکونتو: قابین دیینه اوتوران زادلار (ته نشین)

چوماق: آغاج، چلیک، ده گهنک، چوماق (فارسجادا: چماق) مثل: دلی دلینی گؤره نده
چوماغینی یان توتار (گیزله در)

چومماق: سویا باتماق، دالماق، جومماق. چومورماق: جومدورماق، سویا باتیرماق. چونماق:
یویونماق. بوگون: جومماق = سویا باتماق. چومور (چامیر = پالچیق). چینمک - چیممک:
سویا باتارکن یویونماق، حمام ائتمک، یویونماق. چیمیزمک / چیمدیرمک = یویونماق

چۆپ: تورتا، چۆكونتو، قايىن دىيىندە قالان زادلار. بوگون: آغاچ نارىنى، چۆر - چۆپ = زىر - زىيىل (خس و خاشاك)

چۆقن: توپ وورماق اوچون اوچو اگرى آغاچ (فارسجادا: چوگان اولموش)
چۆمچە: قازاندا آش قارىشىدىران بۆيوك قاشىق، كفگىر. مثل: قازان دئدى: دىيىم قىزىلدا ندىر.
چۆمچە دئدى: دولانىب چىنمىشام (ذاتىنى تانىرام)
چۆمگن: چىمن، چىمىلىك (چومماق - چىم سۆزلىرى ايله توتوشدورون. هامىسىندا «سو») واردير

چىچلاق: ان كىچىك بارماق، جولو بارماق. بوگون: چوچەلە بارماق
چىبىق: ياش بوداق، چوبوق. بوگون: چوبوق = نازىك اوزون ال آغاجى. يون چوبوغو.
ائەلە جە دە: موشلوك. سىغار چىمىك اوچون امزىك (فارسجادا: چىق اولموش)
چىت: آلاجا ناخىشلى چىن دن گلن اىپك پارچا. بوگون: چىت پارچاسى
چىق: قامىش قىسمىندن بىر اوت. بوگون دە همن معنادا دىر. بو اوتدان بىر چىشيت اورتو توخونور، ائلاتلار بىن چادىر دؤورەسىنە چكىلىر. بوناگۇرە دە كۆچرى لىن ائولرىنە «آلاچىق» دئرلر.

چىل: چىل، درى دە لكە. بوگون: چىل - چىل = خال - خال، چىل تويوق، چىلە بولبول...
چىلەمك: ياشارتماق. بوگون: سو سپەلەمك. گۆز ياشى تۆكمك.
چىقنەمك: تىكمك، سىرىماق، قىزىل ساپلا اىپك اوزونە ناخىش تىكمك. بوگون: چىنەمك = گومك، گوەلەمك، دىشلەمك، دىشلەيب يئمك
چىقىت: پامىق دنەسى، چىت.

چىم: بىر نوع اوت. بوگون: وريانى باغلايان بىر بئل آغزى قدرى اوتلو پالچىق. وريان آغزى.
سن اونون وريانى نىن چىمى دگىلسن = اونا حريف اولانماسان.
چىر: ياغ. بوگون: «يى، قوى جانىوا جىرگ اولسون!» (قدرت وئرسىن) «سىخدى جىرگىن چىخارتدى»...كىمى سۆزلردە اىزى قالمىش.

س

ساتقاشماق: توش گلمک، قوشماق. بوگون: ساتاشماق، گؤزوم گؤزونه ساتاشدی = قارشى
چيخديق

ساج: ساج، تاوا

ساج: ساج، تئل - ساچماق: داغيتماق، سپمک، سپهله مک. افشان ائتمک. بوگون: ساچاق =
توک و ايپ دسته سي، ايشيق تئل لري، شعاع. (فارسجادا: ساچمه = ساچما: قيرمک، نارين
گولله جيکلر) ساچلى = هوروکلو. اوزون توکلو.

ساچراماق: ساچراماق، آتيلماق. آتين بئلينه قوش کيمي ساچراماق و...

سارسال: سووسار، کيچيک بير چؤل حيوانى، دريسى گؤزل اولور.

ساق: ساغ، سالم، شيرين، ساغلام، جيلغا، تميز، خالص، درک آنلايش، عقل

ساقديچ: ساغديش، دوست

ساسيماق: قوخوماق. بوگون: ساسيماق = يئيتتى لرده قوخوماق، قالب دادى دگيشيلمک،
اييلنمک

ساقين: ساغمال، ساغين، سود وئرن حئوان

ساقينماق: سانماق، ظن ائتمک. بوگون: يازى ديلينده: ساغينماق: چکينمک، يان دورماق.
ساغين: دقت ائت، حذر ائت!

ساقيز: پالتارا بولاشان زادلار. ساقيز. بوگون ده همن دير: ساقيزيني اوغورلاماق = محبتيني
چکمک، اؤزونه ماييل ائتمک، توولاماق، باشدان چيخارتماق

ساقناقوو: قوروموش قابيق. بوگون: ساغناق: الک - قلبير کيمي لرین آغاجى. يارانين
قوروموش قاپاغى، کؤزمه

ساغرى: درى، قابيق. بوگون فارسجادا: بير نوع درى. تورکجه ده: اونبا اوستو، کفل (مالدا
ايشله نير)، درى معنا سيندا دا گلميش دير. مثل: ائشگين قولاغى ساغريچيا (گؤنچويه) قازانچ
دير!

ساقورماق: سو ايچيرمک، سوزدوروب قوروتماق. توپورمک. عاشيق علسگرين شعرينده
«سپمک» معنا سيندا گلميش:

عسگر، سن دل مرغونه (گؤنول قوشونا) ساغير، دن (سپ)

مؤولام محبتين کسمز، ساغ اردن (دوز انساندان)

ساک (ساق): سايق، آييق، هوشيار

ساک - ساک: کئشیکچیه «آییق اول - آییق اول» دئمک افاده سینى وئرن بیر سؤز. (بوگون فارس اوشاقلاری نین گیزلنباچ اویونوندا «شوآبه» یئرینه دئدیکلری سؤز دور. ساقینماق، ساخلاماق سؤزلری نین کؤکو دئمک دیر.

ساقلاشماق: گیزلنمک. بوگون همن کؤکدن: **ساخلاماق:** حفظ ائتمک (تورکیه ده: گیزلیمک).
مثل: **ساخلاسامانی - گلر زامانی.**

ساقاق: چنه، ساقال = ساققال

سال: قاییق، کلک. بوگون کلک قاییغی، هر بیر تاختا زاد، لحد داشی. **ساللیق:** تاختا داشی بول اولان یئر. سال آلتینا گئتدی = اولدو، قبیره قویولدو. کره نی سال - سال (تاختا - تاختا) کسدى. «**کورو قوروتدو، سالی یان دیردی موغام (وهابزاده).** کور = کور چایی

سام (سم، ام): درمان، داوا - **ساملاماق:** ساغاتماق، درمان ائتمک. بوگون: دیزمار کندلرینده: **ساملاماق** = قالخیزماق، دیریتمک، جانلان دیرماق

سامسیتماق: اینجیتمک. بوگون: **سینسیماق** = ایجیمک، **سینسیتماق** = اینجیتمک

سان: سایى، تعداد، اعتبار. بوگون: **آدلی - سانلی** = مشهور، معتبر. (فارسجا یا گتمیش: سان = رژه، سان دادن = رژه رفتن)

ساناماق: (ساماق، ساناق، ساقماق): **سایماق**، حسابلاماق. بوگون ده «**ساناماق / سایماق**» هر ایکسی ایشلک دیر. **سایماق**، هم ساناماق، همده احترام ائتمک معناسینا گلیر - **سایقى:** حرمت

سانچماق: دورتمک، تاخماق. بوگون: ایلان **سانجدی.** بایراغی داغین باشینا سانجدی...
اٹله جه ده: **سانجی، سانجاق** سؤزلری (سانجاق - فارسجادا: سنجاق اولموش)

ساو: سؤز، اسکی تورکجه ده = ساب (بوگون: **سس - سوو، سؤز - سوو** کیمی دئیم لرده ایشله نیر)

ساوجی: خبر آپاران، ائلچی، یالاواج = پیغمبر. «ساو» سؤزو ایله ساوا (شهر) ساوالان (داغ) سؤزلرینی توتوشدورماق اولور. بو داغین پیغمبر لر یوردو اولدوغو روایت لرده واردیر. «ساو» اسکی تورکجه ده «ساب» اولماسی دا ساوالانین فارسجا «سبلان» سؤیله نیشینه اشارت دیر. بوگون: **ساوماق / سووماق** = دفع ائتمک، مدافعه ائتمک کؤکوندن تورکیه ده: **ساوجی** = دادستان (اودا جامعه نین حقینی مدافعه ائدیر) دوزلمیش، او ساوجی ایله بو ساوجی بیر دگیل! گؤردوگونوز کیمی کؤکلری فرقلی دیر.

ساوورماق: سوورماق، گۆيه سپهلهمك. بوگون ده همن دير. تاخيلي يئللەيب، دىنى آيرماق. سووروق آتماق = تاخيلي سوورماق.

ساولماق: اولدوغو يئردن آيريلماق. سوولماق. بوگون: **سووماق** = دفع ائتمك، باشقا يئره يۇنتمك **قالخان قيليجى باشدان سوورور**. باشدان سووماق = رد ائلهمك. **سووشماق** = گئچمك. گئجه گۆيده اولدوز سووشور...

سايرماق: هذيان دئتمك (**سايرو** = مريض، سۇزوندن اولاييلير). بوگون: **سايقلماق** = يوخودا دانيشماق

سزيمك: سزيمك، حس ائتمك. بوگون: **سزيمك / سزيرگنمك** = حدس وورماق، شكه دوشمك، حس ائتمك

سقريمك / سكريمك: قاقماق، چاپماق. بوگون: **سقريمك / سكريمك**. كهليك كيمي سكير: سوزهرك قاقير. آتى سه ييرتى (سگريتدى) = چاپديردى. گۇزوم سه ييرير = قاپاغى ارتعاش ائدير

سكو: سكى، توكان (فارسجادا سكو اولموش)

سمريمك: كؤكلمك، ياغلانماق. سمير: ياغلى، دولو. بوگون هر ايكي سۇز ايشلكدير.

سوچ: جرم، گوناھ، سوچ

سورماق: ۱- سومورماق، اممك، ۲- سوروشماق، سوال ائتمك. بوگون هر ايكي معنادا ايشلكدير. همن كؤكدن فارسجادا: سراغ = سوراق

سوويق: سيويق / سييق، سولو. بوگون: **سيويق / سيوي** = مايع، رقيق، دورو، بوش. مثل:

«**آشين سيغى، دنين يوخلوغوندان دير**» (الى بوشلوقدان ايشيم دالى دير!)، مجازاً: سويو بوش

آرودا. **سييلماق / سيقلانماق / سيويلماق:** ازيلمك، هللهنمك، قيرجانماق

سؤمك: سؤيمك، سؤيوش وئرمك، يامان دئتمك (تبريز لهجه سينده: سؤومك - سؤومك -

سؤيمك، سؤزلى ايله قارشىمالمالى دير)

سؤگوت: سؤيود آغاجى

سؤگه: ديزه چؤكمك. **سؤمك / سؤگه اولتورماق** = ديز اوسته اوتورماق. بوگون: **سؤوكنمك /**

سؤيكنمك = داينماق، بير زادا دايناراق اوتورماق. **سؤيكه مك:** داينماق

سۆمكە: سۆكمك، ييرتmaq. سۆگمن: ايگيت، قهرمان، هالاي پوزان، صفلر داغيدان. بوگون: كۆهنه پالان ايچي سۆكمك = چيركين گئچميش لردن سۆز آچماق. دان يئري سۆكولدو: صبح آچيلدى. قاريني سۆكدو...

سۆمورمك: سۆمورمك / سومورماق. عيناً ايشلەنير. سومورقان: قارا مالين قانيني سوموران چييين

سو: سرباز. بوگون: سوباي (توركيه ده: امير، افسر). آذريجه: ائولنمه ميش. (باي = بگ) سوجيمك: شيرين اولماق، گۆزللشمك - سوجيك: شيرين، شربت. بوگون: سوجوق = بير نوع شيرني، چرشنه يئميش لر يندن بيريسي.

سوكول / سيقيل: زيگيل، زييل. (فارسجا يادا گتميش) - سوكنه مڪ: زيگيله درمان اتمك. سونگو (نغ): سونگو، نيزه. بوگون: سونگو يه چكمك = هر نه يي اليندن آماق، يازيق ائله مڪ. سونگوك (نغ): سوموك

سورچمك: زوومك. سووروشمك / سوروشمك. بير ماهني دان: سوروشر باشيندان شال، ياواش يئري! (فارسجا دا: سريدن، سر خوردن، سۆزلري بوندان گل ميش) سورمك: قووماق، مالي سورمك، تبعيد اتمك، دوام اتمك. بوگون عيناً ايشلك دير: سورگون = تبعيدى. سورە: زمان. اوچ آي سوردو (اوچ آي چكدى). سوروجو: شوfer (فارسجا دا: سورچي). قوچ - قوينو سوردو: آتيلدى. سورمه (فارسجا دا: سرمه). سورو (قوينو دسته سي). سورونمك و...

سيپ: ايكي يشار داي. بوگون: سيپا / سوپا = ايكي يشار قودوق، جوان ايششك سيرچقا: سرحه

سيدوك: سودوك / سيديك. سيطمك / سيزمك: سودوكله مڪ، ايشه مڪ سيريماق: نارين تيكمك. بوگون: يورقان سيريماق = تيكمك. مجازاً: بير زادي باها ساتماق. سيريق چكمك: سيريماق = تيكمك: مجازاً دده سيني يانديرماق، باغيش عنواني ايله هئي بير زاد آماق.

سيناماق: دنه مڪ، امتحان اتمك، ديشه وورماق

سيركه: ۱- اوزوم سيركه سي، ۲- بيت توخومو. بوگون ده همن دير: منيم سيركه م او سولاري گؤتورمز = من بئله ايش لري سئومهرم (بورادا اوزوم سيركه سي معناسينا دير). باشيني بيت - سيركه باسميش.

سىماق: قيرماق، سىنديرماق

سىنماق: سىنماق، قيريلماق. سىنيق = سىنيق. بوگون: سىنيقچى: سىنيق باغلايان. سىنيق

چىخماق: ورشكست اولماق. سىنديرماق: ۱- قيرماق، ۲- اوينماق

سىنقمك (نغ): سىنمك، هضم اولماق، گىزلىنمك. (سىنماق ايله سىنمك فرقلى دىر). بوگون:

جانا سىنيرىدى، جانىما سىندى. سىنديره بىلمىرم (هضم ائدنىمىرم). سنگره سىندى (ياتدى، گىزلىندى).

سىقيت: آغلاماق.

سىقتاماق / سىقتاماق: آغلاماق. بوگون: يالوارماق - سىقتاماق: يالوار - ياخار ائتمك. آغلادى -

سىقتادى = يالواردى

سىقىر: سىغىر، قارامال. سىقىرچىك: سىغىرچىن قوشو

سىقىنماق: سىغىنماق، پناه آپارماق، داللانماق. بوگون ده همن دىر. سىغىنماق: داداناچاق،

پناهگاه

ق

قباق: قباق، حالوا كدوسو

قبارماق: قبارماق، دىكلمك، شىشمك، قبار چالماق

قپاق: گۆز قپاغى، بكار

قپماق: چالماق، آماق، قپماق. (فارجادا: قپىدن). قپسماق: ايسته مك، اطرافىنى سارماق

قات: طبقه، لايه، قات. بوگون: يئدى قات = قورساق (معدده) نىن بىر قسىمى (هزارلا)

قاتماق: قاتماق، قارىشدىرماق، محنته دۇزىمك. قاتىر: قاتىر. قاتىنماق: قاتار گۇرونمك. قاتىق:

يئمگه قاتىلان، ياوانلىق. قاتقى: برىك، شىدىد، قاتى. بوگون: قاتلانماق / قاتلاشماق: دۇزىمك،

تحمل ائتمك. قاتىق = يوغورت. قاتىلماق: قوشولماق، آياق اولماق، يولداش اولماق، توافىق

ائتمك... و فارسجادا: قاتار، قاطر (آت ايله اولاغىن قاتماسىندان دوغولور)، قاتق... كىمى

سۇزلىر.

قازقانماق: قازانماق. قازقانچ: قازانچ، منفعت

قازين: قايين، قوهوم (ز × ی اولموش). بوگون: ائشین قارداشی. ار - یا آرواد قارداشی
قازیش: قاییش (ز × ی)

قارباش: یئنگه، قوللو قچو قادین. کنیز. بوگون: قار اواش = کلفت. آیاقچی آرواد
قارچی: قاپی گزن دیلنچی. بوگون ده همن دیر.

قازقو / قازقو: قایغی (د × ز × ی اولموش). قازقولانماق: قایغیلانماق: بیرینین فیکرینه قالماق.
قاراق: بیک. قاراقسیز: کور. بوگون: گوزون قاراسی. بیک (یاشیل گوز آداما دئیلمه سی
گوستیر کی قارا «سیاه» معناسیندان آیری دیر). گوزوم قاراسی گتدی = کور اولدوم.
گوزوم یورولدو.

قارالماق: قارالماق، پیسله مک

قارانقو (نغ): قارانقو، قارانقولوق، قارانلیق

قارچاق: قارت اولماق، برکیمک. بوگون: قارت = تزه لگینی الدن وئرن، یاشادولان. قارت
آغاج، قارت آدام. قارتیماق: یاشلانماق، میوه نین تزه لیگینی ایتیرمه سی
قارقاماق: لعنت ائتمک. بوگون: قارقیماق، قارغیش ائتمک. قارغیش (نفرین)
قاری: قوجا، یاشلی. (بوگون تورکیه ده = آرواد. آذریجه: قوجا آرواد). قاریماق: قوجالماق،
قاریتماق

قارمالماق: قاپماق، تالماق. قارماشماق / قارمالاشماق: قاپیشماق، یغمالاشماق. قارما: یغما، تالان
بوگون: قارماق / قارماق: زورلا الیندن آلماق. قولونو بوروب آلماق. قارمالماق: قاپیب
آلماق

قارینچقا: قارشیکا

قاج: دیلیم، قاج، سایب اوچون سورغو اداتی، نئچه

قاجا: قاب. بوگون: «قاب - قاجاق» (ظروفات) سوزونده دورور

قاجاق: نه وقت. بوگون: هاچان، هاچاغ

قاشقا آت: باشی آغ، گوز چئوره سی قارا آت. قاشقا قوی: باشی آغ بدنی قارا قویون. بوگون:
قاشقا: آلی آغ حیوان. قاشقا گنجیه «ساققار» دئیر لر. فارسجادا: قشغه

قاشوق / قاشیق: قاشیق (کوک: قاشیماق). فارسجادا: قاشق

قاق: اریک، شافتالی کیمی میوه لرین قوروسو. بوگون: قاخ. اریک قاجی، شافتالی قاجی

قالماق: ييغماق، سانديغا قويماق. بوگون: بىر - بىر اوسته ييغىب، دىكلتمك. **قالاق:** داش - كرمه توپلانمىشى. **قالا:** حاسار، حاسارلى قوشون ييغناغى... (عربجه دگىل. تورك سۆزودور) **قالىماق:** سىچراماق. **قالخان:** قالخان، سپر

قالينقولاماق (نغ): سويون اوزونه چىخماق. بوگون: بو ايكي كۆكدن: **قالخماق، قالخديرماق / قالديرماق**

قامماق / قاماشماق: ايشيقدان گۆزون قاماشماسى، كال يئمكدن ديشين قاماشماسى. عينا ايشلكدير. مثل: **آيدان ايلدن بىر تاماشا - اونودا گۆز قاماشا!** **قامچى:** قامچى، قمچى، شاللاق، حيوانين اركللىگى (بلكه ده: قامماق = دؤيمك كۆكوندن). بوگون: همندير. مثل: **بورج ايگيدىن قامچىسى دىر!** **قاندا:** هاردا، هاندا

قانچوق: قانچىق، ديشى ايت. سؤيوش اوچون اروادا دا دئرلر مېش. بوگون: تقريباً همندير. هابئله: ديشى اولاق: مجازاً غيرت سىز، يالتاق **قانماق:** سودان دويماق. **قانديرماق:** سودان دويورماق. بوگون: بوندان علاوه، بىر مطلبى ياخشىجانديرماق، باشا سالماق. همندى كۆكدن: **سو منه قانيق وئرمه دى = دويورمادى.** **قانماز = آنلاماز**

قانتارماق: باشا چكمك، بىر نفسه ايچمك **قاووق:** قووق. سودوكلوك، مئانه **قاويوق:** كپك. بوگون: **قوواق = باشين كپكى** **قاووت:** قووت (فارسجادا: قاوت دورور. كۆكو قاوورماق اولاييلير) **قاوشماق:** قوشماق، چاتماق، يئتمك. بوگون: **قوشوق (يئر آدى دىر) ايكي داغين قوشان يئرى.**

قايتارماق: دؤندرمك، قايتارماق (عينا آذرىجه ده دورور). فعلىن مجردى: **قايماق (جايماق، زوومك، مئيل ائتمك)** توركيه ده ايشله نير. همندى كۆكدن: **قايق، قايق (كايك)** بوگون ايشلكدير. بيزده كى **«قايماق»** (خاما، سود اوزو) ديواندا يوخدور. آنجاق همندى معنادا **«قايق»** سۆزو واردير. بونا ياخين قاراداغدا **«قايساق» = سيويق (مايع) زادلارين اوزونده كى قايماق معناسينا واردير.**

قوت: اوغور، اقبال، سعادت. قوت. **قوتسوز:** ايشى ترس گئدن

قوتماق: بوراخماق، بوشلاماق. قوتقارماق: قورتارماق، نجات وئرمك. قوتورماق: قودورماق، حدیندن آشماق. قوتوزایت: هار ایت، قودوز. قوتروشماق: اویناماق، قودوروشماق... قودورموش: نوختاقیرمیش... بونلارین هامیسی بوگون دیلده ایشلک ایکن، بیز هامیسینی بیر کؤکدن (قوتماق) یازدیق. معنا بنزریلیگی ده واردیر. آما هامیسینی بیر کؤکدن سانماق آسان دگیل.

قوچماق: قوچماق، قوچاقلاماق

قورشاماق: قورشاماق، قورشاق باغلاماق. بوگون همن معنادا، هابئله: تحریک ائتمک، دابانی چکمک، قورشالاماق (تورکیه: قوشاتماق: محاصره ائتمک. ر - دوشموش)

قوروت: قوروت (کؤک: قوروماق). فارسجادا: قُرت اولموش.

قوروقساق: قورساق، معدة. مثل: ایت قورساغی ساری یاغ گؤتورمز پیس آدام یاخشلی لیغی آنلاماز.

قوروماق: قوروماق، مدافعه ائتمک. قورویق: قوروق، خصوصی مولک، اوتارماسینا، گیرمه سینه اجازه وئریلمه یئر. (فارسجا: قرق اولموش)

قورقماق: قورخماق. قورقونج: قورخونج، مخوف

قوز: گونش گورمه یئر. بوگون: «قوزئی» - داغین دالی، گون گورمز، شمال

قوزقون: قوزقون، قجیل (جمدک یئین قوش. دئیم: قوزقون کیمی قانادینا باخیب (روحو خبردار اولموش، یئمک ایگینه گلیمیش. عادی وقته قوزقون گورونمه دیگی، جمدک دوشن کیمی تاپیلدیغینا گوره، عوام بئله بیلیر کی قوزقون قانادینا باخیب، جمدگین اولدوغوندان خبردار اولور! البته اونون گوزونون گوجونه باغلی دیر)

قوش: جوت، قوشا. قوشماق: قاتماق، شعر قوشماق. قوشا: جوت. بوگون: تقریباً همن معنادا ایشله نیر. بوکؤکدن قوشون (فارسجا: قشون یازیلیر)

قووماق: ایلنمک، پیس قوخوماق. بوگون: قوخوموش ات = فاسد ات.

قونماق: گؤیدن یئره اوتورماق، قونماق. قونوق: قوناق. قونوم: یورد، دوشرگه. قونوقلاماق: قوناقلاماق، قوناق ائتمک (اولماق). قونوش: قونوشو... گوروندوگو کیمی بونلار هامیسی بوگون ایشلک دیرلر.

قویماق: بیر جور یاغلی چؤرک. بوگون: قویماق = قوورولموش اوندان بیر قسم یاغلی یئمک

قیزیل: آل، قیرمیزی رنگ. بوگون: همن دیر. هابئله: آلتین. قیزیل گول = قیرمیزی گول،
قیزیلجا (خسته لیک) و...

قیسماق: سیخماق، قیسماق. قیسقا: قیسا، گوده. قیسیر: دوغماز، قیسیر. قیسیرقانماق.
قیزیرقانماق، اسیرگه مک. مضایقه ائتمک. قیسقاج: سیخما آلتی، منگنه قیسقاج، قیسقی.
قیستورماق: شکنجه وئریب مجازات ائتمک، قیسدیرماق، قیسیلماسینا امر ائتمک. قیسیلماق:
سیخیلماق، میدان تاپماق، آراداقالماق. ال - قولو آچیلماق. بوگون: آز - چوخ معنا فرقی
ایله هامیسی ایشلکدیر.

قئشور: کؤک، هویج. بوگون آراز قیراغی کندلرینده (مثلاً دوزال کندینده) کئشیر = هویج،
کؤک

قیلیق: اخلاق، رفتار، قیلیق. (فارسجایا گئتمیش = قلق). کؤک: قیلماق = ائتمک

قیلینج: عمل، رفتار، اخلاق، غمزه. قیلینجلانماق: نازلانماق. بوگون: قیریشما،
قیرجانماق، قیریشمال... فارسجایا گئده رک: قیریشمه - کرشمه - کرشمه

ک

کپز: پامبیق. بوگون آذربایجان دا بیر داغ آدی دیر. «کپز» داغی. فارسجانین «کرباس»، بیزده
«بئز» سؤزلری ایله بونون آراسیندا بیر بنزریک اولای بیلر می؟ کپز - کبز - کرباس؟
کئچیمک: قاشینماق. بوگون: گیجیمک / گیجیشمک - جیجیشمک: شهوته دولماق. جنسی
مئیلین داشماسی. مثل: انسان اوزونو بیر آجییلاندا گؤز لر، بیر گیجیه نده (بو ایکی حالدا
اوزونو گرک گؤزله یه)

کیچینمک: فاحشه اولماق. بوگون: کئجینمک = بزهنمک

کئزمک: گئیمک (ز x ی) گئزوک / گئدوک / کئیوک / کئییک: گئیم، کینک، چوخا، پالتار

کیریشمک: یاخالاشماق، ساواشا گیرمک. گیریشمک، سینه گرمک

کرکی: کسر، نجار تئشه سی (کؤک: کرتیمک = کسمک - کرتگی - کرکی) کرکی دگمه میش =

یونولمامیش، قابا، آنلاماز آدام. همن کؤکدن: کرتیک بورون. قیسا بورون (سانکی بورونو

یاریدان کسيلمیش) کردی، کرتی: باغچادا بولونموش قطعهلر. کرپیچ...

كسكە: كسيك، پارچا. بوگون: بركىميش توپراق. مثل: داش اوتوروب كسك حالينا آغلايير =
يوخسول وارلى نين فيكرينه قالميش (چونكى ياغيش ياغارسا، كسك اريير، داشا بير زاد
اولماز).

ككره: دوهلرين يئديكى آجى اوت. بوگون: ككيره. دئيم: سن اوزونونيه ككيره ايله
سيليردين كى = اوزونونيه دليل سيز زحمته سالدين!

كلتورمك: گلديرمك، گتيرمك

كميشمك: سالديرماق، آتماق. بوگون: گميشك. قوشلارين جوتلشمه اوچون اوينماغى.
قوشلارين قودوروشماسى.

كمورمك: گميرمك، چئينه مك

كندوك: كوپ، توپراقدان دوزلميش بؤيوك قاب. بوگون: تاخيل كنديسى (فارسجا: كندو
اولموش)

كنگيش (نغ): گوروشمك، دانيشماق، مشاوره ائتمك. كنگيشمك: مشاوره ائتمك. بوگون همين
معنادا: گه ييشمك. قوچ ايگيت دايى سينا گه ييشمز! (تيلر، قورخماز). فارسجا: «كنكاش»
اولوبدور.

كومك: گومك، گه وه له مك، يئمك، چئينه مك. گورك / كورك: اوره گى يوخا. (گومك،
فارسجانين «جويدن» سؤزو ايله توتوشدورمالى دير. گويدن - جويدن) - گوشه مك:
نشخوار ائتمك

كؤچمك: كؤچمك (توركيه ده: گؤچمك). كؤچوركن: كؤچورن. كؤچورمك: كؤچورمك. استنساخ
ائتمك. داشيماق. (فارسجا: كوچيدن، كوچ كردن اولموش). بوگون عين معنادا دير.

كؤچرى: مهاجر، كؤچن، ائلات

كؤدمك (كودمك) كؤزمك: (د × ز) گؤرمك. گؤزله مك. بوگون: گودمك = گؤزله مك، مراقبت
ائتمك. گودوكچو = گؤزتچى. كؤزولدوروق: آت قويروغوندان بير پارچا (بوگون:

گؤزوندوروك = آتين ميلچك قووماق اوچون باشينا باغلانان گؤزلوك)

كؤز: كؤز، اود پارچاسى. كؤزه قو: اود دئشن، تندير شيشى. كؤزوو / كؤسو. كؤزمن: كؤز ده
پيشيريلميش چورك، قاويرما چورك

كؤزج: كوزه، سهنگ، تستى (فارسجا: كوزه)

كۆزونقو (نغ): آينا. بوگون: گوزگو. مثل: كئچل باخار گوزگويه، (اؤز) آدينى قويار اؤزگويه (اؤزگه يه).

كۆنگول (نغ): كۆنول / گۆيول / گۆنول، قلب (بورادا نون غنه نين دگيشيلمه سينه دقت گر كير).

كۆنگولداش: گۆنولداش. جان يولداشى. كۆنگورمك. دوغرو سؤيله مك، اوركدن دئمك

كۆيمك: يانديرماق (كؤز - كؤزمك - كؤيمك «ز × ي» اولموش).

كۆنگلك (نغ): كۆينك (توركيه: گۆملك)

كۆممك: گۆممك. قويا لماق. كۆمچ: كوله قويا لايىب، پيشيريلن چؤرك. بوگون: كۆممه جه -

كؤپبجه. (فارسجا: كوماج). كؤمور: كؤمور (اودا يئردە قويا لاركن پيشيريلير). كؤموج: گؤمو، دفينه.

كو: اون، شان. سس. بوگون: هاى - كوى. هاى - كوى سالماق...

كوبومك: نارين تيكمك. بوگون: پالتارين كؤبه سى = قاتلايىب تيكيلن يئرى. (فارسجا: سجا ف)

كوج: گوج. گوجنمك: گوجه دوشمك، گوجدن دوشمك (بوگون: زور وئرمك)

كوزه قو - كويه: گووه، مير قوردو. مير يانا

كوريمك: ائشيني مك، هاشار يلىق ائتمك. بوگون: كورسك: ايتين ارككسيمه سى. قانجيق

كورسكده دير = اركك اختارير، جوتلشمك ايسته يير

كوره شمك: گولشمك

كورگك: كورك

كوز: پاييز، گوز. بوگون: گوزلوك بوغدا. گوزم: پاييزدا قير خي لان يون

كونى: گونو...

كيرشن: بير نوع اوز ياغى. بوگون هم ن معنادا: اننيك - كيرشان

كئتو: چولاق، توپال. بوگون: كئتى = ال - آياقسيز، باجاري قسيسز. ايندن بير ايش گلمه ين.

۴

مانقا (نغ): منه

ماپاق: حيوان گوبره سى. حيوان فضله سى. بوگون. مليك كندى - ماراغا كندلرينده: «ماييز» =
پئين، گوبره

مونقوز (نغ): بوينوز

مينقار (نغ): بولاغ، چشمه. (توركيه ده: پينار). مليك كندى يانيندا «آغ مينار / آغ مينر = آغ
چشمه» بير كند آدى دير. (مينار / بينار - پينار)

مونچوق: مونجوق / مينجيق. دگرلى داش لارين دنه لرى. (توركيه: بونجوك). فارسجا: منجق
مونها: بوندا (هله ده چوخ آغيزلاردا: موندا / دئرلر).

موش: پيشيك. (فارسجا تام عكسینه: «سيچان» معناسينا گلير.

ى

مطلبه گيرمه دن اؤنجه، بير دؤنه ده باشلانغيجدا دئديگيميز نوكته نى تكرر خاطيرلاديرام:
سؤزون باشلانغيجيندا بعضاً بير «ى» آرتيريلير: اوز × يوز، انمك × يئمك... آشاغيدا بئله
سؤزلره چوخ توش گله جگيك.

يات: ياد، اؤزگه. بوگون. يادير قاماق = يادلاشماق، بير هنرى يا آدامى ياددان چيخارماق. مثل:
يادا يالاق (يالتاق)، قوهوما ظالم = اؤز ائلىنى اونودان آدام.

ياپماق: قايرماق، قورماق، اؤرتمك، ياپماق، ائله مك. ياپورماق: گيزله مك - ياپورقاق: ياپراق
(اودا آغاجى اؤرتور). ياپوشقاق: ياپيشقان (چسب)

ياراقليق: ياراقلى. مسلح. بوگون: ياراق = سيلاح، ابزار (كؤك: ياراماق = درده دگمك،
ياراشماق)

يارپوز: يارپيز، داغ نعناسى

يارماق: ياريب ايكييه بؤلمك.

يارماق: پول (بوگون ايشلك دگيل. يالينز كيتابلاردا قالميش)

يارماقان - آرماقان. هديه. آرماقان (فارسجا: ارمغان)

یازماق: ۱- یازماق، ۲- چۆزمک، یارماق، ۳- آزماق. بوگون: *اتی یازدی* = نازیک یاردی. *ی + آزماق* = یازماق. منحرف اولماق - *یوزماق*: جایماق، آزماق. *یوزدورماق* = آزدیрмаق
 یازاق: یایاق، یایان. پیاده

دقت: بورادا یایاق سؤزوندن ایلك هجادا «ی» حذف اولسا، همن «*آیاق*» قالیر. نئجه کی اسگی تورکجهده آیاق × آزاق سؤیله نیرمیش (ز × ی) اولموش). بوناگوره: *ی + آزاق = یازاق!*... بونلارین هامیسی دا «آیاق» معناسینی داشیر، همن سؤز دور. ائله همن *ز × ی* اولما اوجوندان یاز = یای دئمک دیر. بونون اوجون دورکی بوگون بیزده «یاز» ایلك باهار ایکن، تورکیهده یای (ایلین ایکنجی فصلی) معناسینی وئیریر. چونکی اصلینده هر ایکسی بیرسؤز دئمکدیر!

یاس: ضرر. بوگون: *یاس* = ماتم

یاسی: یاسی. انلی، مسطح. *یاسول*: یاسیل. یاسی و مسطح اولان هر شئی، یاسی سینا
 یاقا: یاخا. پالتار یاخاسی. (فارسجادا یقه اولموش). بوگون: *یاخالاماق* = توتماق.
 یاخالاشماق = ال به یاخا اولماق.

یاقماق: ساواشماق. ال به یاخا اولماق. (فارسجا: گلو آویز - گلاویز). یاخینلاشماق، یاندیرماق. بوگون: *یاخماق*: ۱- سیوی زادلاری بیر زادا سورتکم. مثلاً: *خینا یاخماق*. ۲-
 یاندیرماق

یاقوماق: یاخینلاشماق. *یاقوشماق*: بیر- بیرینه یاخینلاشماق. *یاقوق*: یاخین، یاووق. بوگون:
یاووماق / یووماق: یاخینلاشماق. آداما یوومایر = آدامدان قاچیر، اولفت تاپمیر. تهران کرجه
 یاووق دور = یاخین دیر. یاقون - یاخون - یاخین

یال: آتین یالکاسی. بوگون یال: ۱- آت یالی (فارسجایادا گئتمیش)، ۲- داغین یالی، آخار -
 باخار، آشیریم، ۳- ایت یئی. یال قابی: ایتین غذا قابی
 یالاواچ: ائلچی، تارینین ائلچیس، پیغمبر

یالقماق: یالاماق

یالقان: یالان

یالماق: یانماق، یالین: آلاو. بوگون همن کؤکدن «ی» دوشهرک: **آلیشماق** = یانماق، **یالاو** / **آلوو** / **آلاو** = شعله (فارسجا یادا گئتمیش).

یالینقوس (نغ): یالقیز / یالیز. بوگون: **یالقیز**، کیمسه سیز یالقیزک جاناوار = تک گزن قورد. (فارسجادا: یالقوز). نون غنه نین دوشمه سینه دقت!

یالینچاقا: دادی - دوزو، یاغی اولمایان یئمک. بوگون: **یالین** = هر نه دن بوش. **یالینچاق**: چیپلاق، لوت

یاماق: پالتارین بیر تیغی یئرینه سالینان پارچا تیکه سی، یاماق.

یامان: پیس، یامان. بوگون: **یامان** = سؤیوش، بتر، آرتیق. یامان دئدی = سؤیدو. یامان یاخشی اوغلانندی = چوخ یاخشی اوغلانندی. گؤزو یامان / یامان گؤز = بدنظر. یامان آدامدی = بتر آدامدی.

یان: یان، قیراق، کنار. بوگون: **یان** = کنار. **یانچاق**: مقعد. **یانلماق** = منحرف اولماق، یانا گئتمک، اشتباه ائتمک، هدفه دگمه مک. **یاناشماق** = یان - یانا گئتمک، یاخینلاشماق، رفتار ائتمک. **یاناشی** = چیگین - چیگینه، بیر - بیرینین یانیندا اولاراق. **یانلیش** / **یانلیش** = اشتباه،

سهو. **یاناو** = قاپینین یان آغاجلاری، چرچیوه ده کی ساغ - سول آغاجلار... **یانال** = جنبی

یانقاق (نغ): یان، کنار. **یاناو**: انگ سوموکلری. بوگون: **یاناق** / **یاییق**. اوزون ایکی یاناقلاری

یانقشاق (نغ): یانشاق، یانشایان، دانیشقان، انگی بوش

یانقکو (نغ): عکس صدا، یان سس. یان قو (قو = سس)، دؤنر سس (پژواک)

یاز / **یای**: ایلیک باهار، یاز (باخ «یازاق» سؤزونده کی توضیحه)

یایلاق: یازی دوشرگه ائدیلن یئر.

یایقالماق: چالخانماق، هر شئیه مئیل گؤسترمک. بوگون: **یایخالماق** / **یایخاماق** / **یایخاماق** = یوماق اوچون قابین ایچینه سو دولدوروب، چالخالماق. قابی سویا چکمک (تورکیه ده: **یکاما** / **یخاماق** = یوماق)

یاواش: یاواش، یوموشاق آدام. **یاوالماق**: یاواشیماق. (فارسجادا «یاواش» اولموش).

یاولاق: پیس، قولای، یامان. بوگون: **یاوا** (فارسجادا «یاوه» اولموش) = پیس

یاووز: پیس، یاوا. (یامان - یووز = سؤیوش، قبا سؤز).

یوباما: باشینا بوراخماق

یوبانماق: بوراخماق. بوگون: **یوبانماق** = گنجیکمک، تلممه مک. **یوباندرماق**: تأخیره سالماق

يورماق: تعبير ائتمك. يورماق. مثل: كار ائشيتيمز يان يورارا!

يوريماق: يورومك، يئريمك. يورونچقا: يونجا. يوريقا: يورقا، يورغا آت، يورين آت (فارسجادا بو

كؤكدن آينميشلار: يورغه، يورش، يونجه)

يوققا / يوقا: اينجه، ظريف، اوجوز. بوگون: يوخا = ساج چؤرگى (گهورك اولور). اورگى

يوخا = مرحتلى

يوقلاماق: اوجالماق (احتمالاً = يوك سؤزوندن گلير). يوكسهلمك - يوقارو: يوخارى. يوق يئر =

يوخوش، اوز يوخارى

يوقماق: يوماق، گيرده. بوگون: يون يوماغى = كلف. ال لرى يوماق = گيرده - يومورو. همن

كؤكدن: يومماق، يوموروق، يومورتا...

يولاق: جيغير، دار يول. يول - يول زاد. بوگون ده همن معنادا ايشله نير.

يولدرماق: (جواهر) پارلاماق. همن كؤكدن: يولدوز / ييلديز = اولدوز

يؤره: اطراف، يؤره، يان - يؤره، هندهور، اؤروش، چؤره

يوگورمك: قاچماق، يوگورمك. مثل: اوشاخا ايش بويور - داليسيجا يوگور (يئرینه يئيرنمز،

اؤزون گئتمه لي اولورسان).

يوگوروك: يوگورك، قاچان. مثل: يوگورك آت آرپاسيني آرتيرار (زحمت قازانچ گتيرير).

يوسوك: درزى بارماقلىغى. بوگون: اوسگوك

يوليمك: قيرخماق. بوگون همن كؤكدن: اولگوج = باش قيرخان پيچاق. اولگو = نمونه

اوچون كسيلميش زاد. (فارسجايا گئتميش).

يئردش: هم يئرلى، همشه رى. (- دش يولداشلىق اكى دير. يولداش، آدداش - آدداش...)

يير: قوشما، ماهنى. بوگون: ساوا اطرافيندا: ييرلاتماق: اوخوتماق. ماهنى سؤيله تمك.

اؤزبگ لرده: جييرچى: ييرچى، اوخويان، آواز اوخويان. آذرى ده: جييرناماق: آجىغا دولماق،

آجىقدان سؤيله مك

ييراق: ايراق، اوزاق. اوزدن ايراق! = دور از حضور

ييز: ايبى، قوخو (ز × ي). ييزلانماق: ايبلىمك، قوخولانماق. ييز اوتو / يوزليك: اوزرلىك (يوزر

= ييزر / يوزن: ايبى وئرن دئمك دير).

يئزنه: بؤيوك باجى نين ارى. بوگون: كوره كن، داماد

يئلين: حيوان ممهسى، حيوان امجگى. يئلينه مکه: دوغمادان آز اؤنجه يئليني شيشمک، سوته دولماق. عينا ايشلک دير.

ييليق: ايليق. آز حرارتلى سو

ييلقى: ايلخى، آت سوروسو. (فارسجا يادا گتميش).

يئگه: اوستون. داها ياخشى. بوگون: سندن يئى اولماسين! اودا ياخشى اوغلان دير. بيزدن يئى لر = اجنه لر (از ما بهتران). يئى راق = ياخشى راق.

يئم: يئمک، طعام. بوگون داها چوخ حيواندا ايشله نير. يئمله مکه = مالا يئم وئرمک. (کؤک: يئمک - يئيم - يئم)

يئميش: ميوه

يئميشان: داغدا بيتن بير نؤع معروف چؤل يئميشى دير.

يئنجمک: آياقلا از مکه. بوگون: باشيني يئنجدى = ازدى. يئنجىک = ازىک

يئنگى: يئنى، تزه. بوگون: يئنگى ايل = گلن ايل. يئنگى موسولمان = تزه مسلمان اولموش (فارسجا دا: يئنگه دنيا)

سون